

SBI PEN. ASSN.'S SAMVAD

स्टेट बँक पेन्शनर्स असोसिएशन (मुंबई सर्कल), पुणे यांची गृहपत्रिका

Price Rs. 3/-

संवाद

मनामनांचा मेळ जुळावा । द्वेषाचा लवलेश नसावा ॥

सादासी प्रतिसाद मिळावा । वाद नको संवाद असावा ॥

Vol.-1

Issue - 1

जुलै २००८

July 2008

संपादकीय

नमस्कार बांधवांनो !

'संवाद' चा हा अंक आपल्या हाती पडेल तेव्हा पुण्यात दि. १ ऑगस्टला संपन्न होणारी आपल्या संघटनेची ३४ वी वार्षिक सर्वसाधारण सभा अगदी तोंडावर आलेली असेल आणि तिला प्रत्यक्ष उपस्थित राहण्यासाठी बरेच सभासद त्याच गडबडीत असतील. आमच्या मते आपल्या संघटनेचा हा सभासदांसाठी वार्षिक स्नेह मेळावाच आहे. एकमेकांना भेटण्याची, सुख संवाद साधण्याची संधी देणारी जणू ही पर्वणीच असते. तुम्हालासुद्धा असंच वाटतं ना ? असं वाटणं अगदी स्वाभाविक आहे. कारण अखेर माणूस कशाचा बरं भुकेला असतो ? त्याला काय हवं असतं ? आपल्या वाट्याला येणारे चार क्षण तरी सुखा-समाधानात आणि आपल्या मनाला आनंद व उभारी देणारे जावेत अशीच आपली अगदी साधी नि किमान अपेक्षा असते की नाही ? यात चूक काहीच नाही. तर ही आपली अपेक्षा काही प्रमाणात का होईना, अशा सभा-संमेलने-मेळावे किंवा अधिवेशनांना उपस्थित राहिल्याने पूर्ण होत असते. विचारांची, सुख:दुःखांची देवाण-घेवाण या निमित्ताने होते. सुख हे दुसऱ्याला सांगितल्यामुळे ('शेअर' केल्याने) वाढते; तर दुःख दुसऱ्याला सांगितल्यामुळे कमी होते आणि आपल्याला हलके वाटते. अशा प्रसंगी जिवा-भावाचे आपले सोबती-सहकारी आपल्याला अचानक भेटतात आणि त्यामुळे आपला वेळ नि श्रम सार्थकी लागल्याचं समाधान आपल्याला मिळतं. याचं मोल पैशात आपल्याला करता येईल का ? शक्यच नाही ! म्हणूनच या वार्षिक सर्वसाधारण सभेला (एका अर्थी हे स्नेहमीलन किंवा स्नेहसंमेलन आहे.) उपस्थित राहणाऱ्या सर्व सभासदांचे आम्ही 'संवाद' च्या वतीने देखील स्नेहपूर्वक स्वागत करतो.

आमचे बहुसंख्य सभासद हे वयाने ज्येष्ठ आहेत; अनुभवाने समृद्ध आहेत; त्यांनी चार पावसाळे अधिक पाहिलेले आहेत; सुख-

दुःखांचे अनेक चढ-उतार त्यांनी अनुभवले आहेत. अनेकजण आई-बाबांच्या भूमिकेतून आता आजी-आजोबांच्या भूमिकेत वावरत आहेत. ज्यांना नेहमी 'दुधावरच्या साई' ची समर्पक उपमा दिली जाते अशा नातवंडांचा सहवास नि सुख ते अनुभवत आहेत. नातवंडांचं कोड-कौतुक करण्यात रममाण झाले आहेत. आपली ही आजी-आजोबांची भूमिका कमी मोलाची, कमी महत्त्वाची आहे असं कोण म्हणेल बरं?

वयपरत्वे माणसांच्या शारीरिक हालचालींवर नियंत्रण येणं, मर्यादा पडणं (उदाहरणार्थ - कानांना कमी ऐकू येणं, डोळ्यांची वाचनक्षमता क्षीण होणं, डोकेदुखी-अंगदुखी, कंपवात, रक्तदाब अशा तक्रारी किंवा व्याधी उत्पन्न होणं) स्वाभाविक असलं आणि त्यामुळे मनाच्या उत्साहाला पुष्कळदा शरीराची तितकीच समर्थ साथ मिळू शकत नाही हे जरी खरं असलं तरी आपण खचून कसं चालेल? कारण आपण एक लक्षात ठेवायला हवं की मनाची उभारी किंवा उत्साह वाढता असेल तर त्याचा आपल्या शरीरावर देखील काही प्रमाणात का होईना, अनुकूल परिणाम झाल्यावाचून रहात नाही. माणसाचे पुष्कळसे आजार मानसिक उपचारांनी बरे होतात हे सत्य आपण विसरू नये. आमच्या दृष्टीने हे खूप महत्त्वाचं आहे.

तेव्हा बांधवांनो, मनाची मरगळ झटकून टाका. उत्साही मनाने भविष्याला सामोरे जा. उसळत्या रक्ताच्या नव्या उगवत्या पिढीवर चांगले संस्कार घडविण्याचा, चांगले विचार बिंबवण्याचा आपल्या परीने प्रयत्न करा. ज्येष्ठांविषयी समाजात आदरभाव व कृतज्ञताबुद्धी टिकेल याची दक्षता घ्या. मग यशाचे धनी, समाधानाचे स्वामी आणि आनंदाचे वाहक तुम्हीच व्हाल याविषयी यत्किंचितदेखील शंका नको. तेव्हा आपल्या यशस्वी वाटचालीसाठी आमच्या शुभेच्छा ! 'शुभास्ते पंथानः सन्तु ।'

Visit us at : www.sbpensionerspune.org

e-mail : sbipenmumbai@yahoo.co.in

FEDERATION OF STATE BANK OF INDIA PENSIONERS' ASSOCIATIONS
Registered under the Societies Registration Act 1860 at Delhi Rgn.No. S/17025 of 1986

All letters to be addressed to
The General Secretary

	Ref. No. P-31 of 2008-09	Date 26th June 2008
<p><u>President</u></p> <p>Shri. B. G. Dandekar 1, Chaitraban, S. V. Rd., Opp. Malhar Cinema, Thane (West) 400 602. Tel.: (022) 25421794</p>	<p>The Chairman State Bank of India Corporate Centre Mumbai 400021</p> <p>Dear Sir,</p> <p align="center">Modifications to Retired Employees' Medical Benefit Scheme</p> <p>We refer you to our letter No.P-72 of 2007-08 dated 19th March 2008 regarding Medical Benefits to the retirees and the imminent need to extend the latest dispensation to all past retirees. The main features of the modifications in the Scheme are :-</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. It is applicable only to the DGMs and above 2. Among the above also it is applicable only to those who retired after 31-12-2006 3. Two more diseases have been added 4. Domiciliary treatment facilities to a certain extent are provided <p>2. The pensioners throughout the country are very much agitated about the inequities created by the scheme. We understand that thousands of individual pensioners have sent representations to you. The inequities are as under.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) The Government of India have introduced a scheme by which all former Chairmen and Managing Directors of Public Sector Banks and their spouses are entitled for hospitalization as if they are in service. The Bank has not thought of extending it to any other categories of staff. 2) The date of eligibility viz. 01-01-2007 is totally arbitrary, discriminatory and irrational. Whatever scheme the Bank makes should apply to all surviving retirees and their spouses irrespective of the grade from which they retired, if they pay the stipulated amount as they all equally qualify to get similar treatment by virtue of their undergoing hazards/stresses like the present officials. 3) AGMs and below have been completely ignored as if the cost for hospitalization, medicines etc. for them have not gone up and they have not been subjected to job hazards, taking greater risks, subjected to transfers, bear the brunt of all types of pressures, threat of Gherao, non co-operations which had an adverse effect on their health. 4) Domiciliary facilities are not extended to the past retirees, even though we have been requesting for that for a long time. <ol style="list-style-type: none"> 3. We request you to look into the matter urgently so that corrective steps are taken, lest the pensioners are compelled to resort to some unpleasant actions. 4. We hope to hear from you favourably at an early date. <p align="right">Yours faithfully, Sd/- President</p>	
<p><u>General Secretary</u></p> <p>Shri. S. B. Gokhale 19, Jayshri, R. N. Narkar Marg, Ghatkopar (East) Mumbai - 400 077. Tel.: (022) 25134493</p>		
<p><u>Secretary</u></p> <p>Shri. G. K. Gandhi 62, Shrinagar Extension, Khajrana Road, Indore - 452 001 (M.P.) Tel.: (0731) 2562157</p>		
<p><u>Treasurer</u></p> <p>Shri. B. P. Khare 16, Shree Shivanand Co.op. Hsg. Soc. Ltd. Gavand Path, Naupada, Thane (West) 400 602. Tel.: (022) 25421719</p>		
<p><u>Vice Presidents</u></p>	<p>Shri. B.K. Ghose Ph : 033-24408089 033-24407116</p> <p>Shri. V.K. Mehrotra Ph : 0522-2208030 0522-2507104</p> <p>Shri. N.K. Jain Ph : 0755-2465997</p> <p>Shri. R.N. Godbole Ph : 080-23489157</p>	

स्टेट बँक ऑफ इंडिया पेन्शनर्स असोसिएशन (मुंबई सर्कल), पुणे
वार्षिक सर्वसाधारण सभेची सूचना

आपल्या असोसिएशनच्या कार्यकारिणी मंडळाच्या दि.१३ जून २००८ च्या सभेत ठरविल्याप्रमाणे असोसिएशनची ३४ वी वार्षिक सर्वसाधारण सभा शुक्रवार दि.१ ऑगस्ट २००८ रोजी दुपारी १२ वाजता सोनल हॉल, १९ कर्वे रोड, आयुर्वेद रसशाळेजवळ, पुणे-४ येथे आयोजित केली आहे. या सभेस सर्व सभासदांनी आवर्जून उपस्थित रहावे ही विनंती. सभेत खालील कामकाज होईल.

कार्यक्रम पत्रिका

- १) १३ जुलै ०७ च्या वार्षिक सभेनंतर दिवंगत झालेल्या सभासदांना श्रद्धांजली वाहणे.
- २) १३ जुलै ०७ च्या वार्षिक सभेचा वृत्तांत वाचून कायम करणे.
- ३) विशेष आमंत्रित पाहुण्यांचा मा.अध्यक्षांचे हस्ते सत्कार करणे.
- ४) आपल्या फेडरेशनचे उपाध्यक्ष मा.श्री.बी.के.घोष यांना कै.ल.ना.पाबळकर रमृती सुवर्णपदक प्रदान करणे.
- ५) २००७-०८ या वर्षाच्या ऑडिट झालेल्या आय-व्यय पत्रक व ताळेबंद पत्रक यांना मान्यता देणे.
- ६) २००७-०८ या वर्षाच्या कार्यकारी मंडळाच्या वार्षिक अहवालास मंजूरी देणे.
- ७) मा.अध्यक्षांचे मनोगत
- ८) असोसिएशनच्या पदाधिकार्यांच्या २००८-१० च्या द्वैवार्षिक निवडणूका.
- ९) २००८-१० साठीच्या असोसिएशनच्या संपूर्ण कार्यकारी मंडळाची उद्घोषणा.
- १०) मा.अध्यक्षांचे परवानगीने आयत्यावेळच्या विषयांवर चर्चा.

रा.ना.लळिंगकर
सचिव

*****

**One more Pathological Laboratory has
been established at Borivali w.e.f. 1st**

April 2008

on following address

Dr.(Mrs) Neena Patil

" CLINILABS "

C/12, Shailesh Apartments,
Near Ram Mandir, SVP Road,
Borivali (W), Mumbai

Tel. No.65710000

Pensioners are requested to take advantage
of this Clinic also.

- Secretary, Mumbai ZSC

अमरावती युनीट

अमरावती जिल्हा युनीटच्या पदाधिकार्यांची/कमिटीची द्वैवार्षिक निवडणूक २८ जून २००८ रोजी अमरावती येथे भरलेल्या सभेत झाली व खालील सभासदांची निवड स्थानिक कार्यकारिणीवर झाली.

- १) श्री. रामचंद्र साठे - अध्यक्ष
- २) श्री. अनंत लेंघे - उपाध्यक्ष
- ३) श्री. श्रीकृष्ण देशमुख - सचिव
- ४) श्री. सुहास कुन्हेकर - उपसचिव
- ५) श्री. नरेंद्र चांडक - कोषाध्यक्ष

कमिटी सभासद : सर्वश्री भाऊराव अंबाडकर,
डी.के.मोहरील, डी.बी.खोब्रागडे, आर.एस.कावळे
आणि व्ही.एस.धोपटे.

- श्रीकृष्ण देशमुख, सचिव

युनिट वार्ता

सांगली युनिट

१५ जून २००८ रोजी युनिटची ८ वी वार्षिक सर्वसाधारण सभा बँकेच्या समाशोधन गृहात संपन्न झाली. सभेचे सूत्रधार श्री.विनायक ताम्हनकर यांनी व्यासपीठावरील सांगली युनिटचे अध्यक्ष श्री.एस.एस.कुलकर्णी, उपाध्यक्ष श्री.विठ्ठल कटी, सचिव श्री.स.दि.करमरकर व संवाद च्या संपादक मंडळातील श्री.श्रीधर सहस्रबुद्धे यांचे पुष्पगुच्छ देऊन स्वागत केल्यावर, सभेतील सर्व उपस्थितांनी गतवर्षात दिवंगत झालेल्या सर्वश्री व्ही.पी.बक्षी व पी.वाय.खानझोडे यांना श्रद्धांजली वाहिली. त्यानंतर चालू वर्षात नव्याने सभासद झालेल्या सर्वांचे गुलाबपुष्प देऊन स्वागत करण्यात आले.

गेल्या वर्षभरात वयाची ७५ वर्षे पूर्ण केलेले आपले ज्येष्ठ सभासद सर्वश्री एम.एल.कुलकर्णी, डी.ए.पुजारी, आर.बी.वायदंडे व व्ही.वाय.प्रभुणे यांचा गौरवपूर्ण उल्लेख करून त्यांच्यापैकी उपस्थित असलेले श्री.कुलकर्णी यांचा यथोचित सत्कार करण्यात आला. त्यानंतर सभेच्या कार्यक्रम पत्रिकेनुसार अहवाल वाचन, वार्षिक जमा-खर्चाला मंजुरी इ. विषयांची पूर्तता झाल्यावर सभासदांनी आपआपली मनोगते व्यक्त केली. सहलीचे यशस्वी आयोजन केल्याबद्दल सर्वश्री पी.डी.कुलकर्णी व विठ्ठल कटी यांचे श्री.तेरवाडकर यांनी खास बक्षीस देऊन अभिनंदन केले.

अध्यक्ष श्री.कुलकर्णी यांनी वर्षभरातील कामाचा आढावा घेतांना सभासदांनी बहुसंख्येने बुधवार कटा सारख्या लोकप्रिय उपक्रमाचा लाभ घेऊन, चर्चेद्वारे सभासदांच्या समस्या जाणून घेऊन त्या दूर करण्याचा प्रयत्न करावा असे सुचवले. त्यानंतर झालेल्या कार्यक्रमात अनेक सभासदांनी भाग घेऊन आपल्यातील गायनकलेचे सुंदर प्रकटीकरण केले व सर्वांची वाहवा मिळवली. सभेनंतर र्नेहभोजनाचा कार्यक्रम झाला. सभेत सर्कल असोसिएशनच्या वार्षिक सभेचे आयोजनात, जिल्हा प्रतिनिधीना बोलण्याची संधी मिळावी, तसेच सभेच्या आयोजनाविषयीच्या सूचना करणारे ठराव पारित करण्यात आले.

नाशिक युनिट

१८ जून २००८ रोजी नाशिक जिल्ह्यातील सभासदांचा र्नेह मेळावा, बँकेची नाशिकरोड शाखा व नाशिक युनिट यांचे संयुक्त विद्यमाने, इंडियन मेडिकल असोसिएशनच्या सभागृहात संपन्न झाला. सूत्रधार सौ.जयश्री शहा यांनी आपल्या ओघवत्या भाषाशैलीत सर्वांचे स्वागत करून व्यासपीठावरील विशेष उपस्थित, नाशिकरोड शाखेचे मुख्य प्रबंधक श्री.गुप्ता, सर्कल असोसिएशनचे सेक्रेटरी श्री.लळिंगकर व श्री.पालकर यांचे पुष्पगुच्छ देऊन स्वागत केले. दिवंगत सभासदांना श्रद्धांजली वाहिल्यावर प्रमुख अतिथि श्री.गुप्ता यांनी आपले मनोगत व्यक्त केले. त्यांनी आपल्या भाषणात, बँकेच्या दैदिप्यमान प्रगती मधील निवृत्त कर्मचाऱ्यांच्या अमूल्य योगदानाचा गौरवपूर्ण उल्लेख करून त्यांच्याशी संवाद साधतांना होणारा आनंद व्यक्त केला. तसेच निवृत्त कर्मचारी करीत असलेल्या सामाजिक कामाने, तसेच आपआपले छंद जोपासण्याने त्यांचे भावी आयुष्य निश्चितच आनंदात जाईल असा विश्वास प्रकट केला.

नवीन सभासदांचे गुलाबपुष्प देऊन स्वागत केल्यावर सभेत वयाची ७५ वर्षे पूर्ण केलेल्या सर्वश्री नामदेवराव फोकणे, विद्याधर एकबोटे व आर. वाय.लिमये यांचा शाल व श्रीफळ देऊन हृद्य सत्कार, नाशिकस्थित ज्येष्ठ सभासद सर्वश्री एम.एन.दांडेकर, एम.डी.दलाल व डी.व्ही.कानिटकर ह्यांचे हस्ते करण्यात आला. तसेच श्री.पी.एस.जोशी यांचा, त्यांची ज्येष्ठ नागरिक संघाच्या अध्यक्षपदी निवड झाल्याबद्दल, सत्कार करण्यात आला. त्याचबरोबर सहसभासद डॉ.सौ.साधना सुधाकर गोखले यांनी लिहिलेल्या कालिदासाच्या कलाकृती या पुस्तकाचे प्रकाशनानिमित्त, त्यांचा गौरवपूर्ण उल्लेख करण्यात आला.

श्री.लळिंगकर यांनी आपल्या भाषणात आपल्या प्रलंबित मागण्यांचा थोडक्यात आढावा घेऊन फॅमिली पेन्शन संदर्भात माहिती दिली व उपस्थितांच्या शंकांचे निरसन केले. श्री.पालकर यांनीही उपस्थितांशी संवाद साधून १ ऑगस्टच्या वार्षिक सभेस बहुसंख्येने हजर रहाण्याचे आवाहन केले. सभेत नाशिक शाखेचे सहा.महाप्रबंधक श्री पटवर्धन, मुख्य प्रबंधक श्री. अशोक कुलकर्णी व श्री.कोठावडे यांचाही सत्कार करण्यात आला. त्यानंतर सौ.प्राजक्ता ठकार यांच्या सुश्राव्य सुगम संगीत गायनाने कार्यक्रमात बहार आणली. अल्पोपहारानंतर कार्यक्रमाची सांगता झाली.

State Bank of India
Corporate Centre - Mumbai

e-Circular

PBU-LIABILITIES/INVESTMENT PRODUCTS-MASS
AFFLUENT.
Sl. No. : 139/2008-09
Circular No. : NBG/PBU/LIMA-DEPOSITS/3/2008-09
Saturday, June 07, 2008

NBG/PBBU/LI-MA Circular No.04 of 2008-09

07-06-2008

The Chief General Manager,
State Bank of India
Local Head Office,
All Circulars.

Dear Sir,

Deposits held jointly in the name of staff members Payment of additional rate of interest

We were receiving queries in regard to payment of additional interest of 1% p.a. at CBS branches, in deposits held jointly by staff members with their family members, where the staff member is not the first account holder (Branches, before conversion to CBS, were able to provide such benefit).

2. The matter has since been clarified by the Industrial Relations Department at this office as under:

- i) In all cases of staff accounts where the benefit of additional interest is to be provided the Bank shall obtain a one time declaration from the depositor (employee) concerned, at the time of opening the account (including TDR) that the monies deposited or which may, from time to time, be deposited into such account, shall be the monies belonging to the depositor.
- ii) The benefit of additional 1% interest may be allowed on deposits maintained jointly with the other family members of the employee or retired employee irrespective of whether the employee or the family member is the first account holder, provided the employee / retired employee furnishes a declaration that the monies deposited or which may, from time to time, be deposited into such account, shall be monies belonging to him / her.
- iii) Only close family members viz. spouse, son, unmarried daughter, unmarried sister, father, mother, daughter-in-law, grandson and grand-daughter of the employee may be allowed to be the joint holder of the account alongwith the employee or retired employee. Son / daughter will include legally adopted son / daughter also.

3. Global IT Center, Belapur will arrange for developing the required functionality under CBS.

4. Please arrange to circulate these instructions to all branches/ offices under your control.

Yours faithfully,

Sd/-

Chief General Manager
(Personal Banking)

(Courtesy - "Second Innings", - March-June 2008 issue published by S.B.I. Corporate Centre, Mumbai)

FOOD FOR THOUGHT

Think about food as an adjuvant therapy along with medicines

- By Dr.(Mrs) V. M. Ajinkya, Chief Medical Officer, Corporate Centre, Mumbai

The following tips may be helpful :

1. Frequent small helpings are better than overeating between large time intervals.
2. Drink safe water adequately. Adequate amount - 8 to 10 glasses per day, safe - free from pathogen (germs) and contaminations. Boiled and cooled water is better than filtered water as filtered water removes desired minerals like Iodine.
3. Proteins - Proteins like eggs / fish / poultry products / meat / dals etc. 1 bowl / 100 gms of any one of them should be included in every day's diet. They improve immunity against diseases.
4. Fats - minimum use of this item is solicited. Please choose the right kind of cooking medium e.g. filtered, unrefined groundnut oil / coconut oil / Til oil / mustard oil / olive oil / homemade ghee in right quantity i.e. 2 tsp. per day. Presence of a fat globule in a blood vessel causes block in an artery leading to either Heart / kidney / brain ailments. So, fat is the culprit in some Heart/kidney/brain/paralysis cases. Consumption of sunflower or hydrogenated oils (Dalda) also causes trouble with one's lipid profile.
5. Eating generous helpings of green fresh vegetables, colorful vegetables, fruits, salads is good for health. Senior citizens should steam or cook salads before eating.
6. Nuts are good for health as they provide omega 3 fatty acids.
7. Homemade, freshly prepared sweets should be preferred.
8. Extremes of temperatures in food items e.g. very hot soups and cold ice-cream should be avoided.
9. Meditation for 10 minutes makes one's mind healthy.
10. **Yoga exercises :-**
  - Learn yoga from a qualified yoga teacher.
  - In yoga it is more important to maintain a posture of yoga for more than 1 minute effortlessly than having repeated movements.
  - As a way of life, yoga will give you easy movements and effortless mobility.
  - Helps in getting good sound sleep.
11. Walking for 45 minutes everyday reduces Hypertension and cholesterol levels. It induces good sound sleep.
12. Adequate sleep is most essential. Our body requires rest for healing.
  - a. Go to bed 2-3 hrs after dinnertime.
  - b. A cup of warm milk helps in falling asleep.
  - c. Soft music / bedtime reading helps. Loose soft cotton clothing helps.
13. Work with all joints of body. See that all the joints in the body are moved at least once in a day. Working is good for hands as well. Select small chores around house. Do not consume painkillers routinely. They are bad for kidney, stomach etc. For painful limbs - Hot water fermentation. Oil massage helps improving circulation of blood.
14. Learn to live with pains and aches. Try to overcome them by keeping oneself occupied.
15. Be happy and be at peace with the world.
16. Be nicer to at least 1 person around you in a day. Then the world will seem a better place.

(Courtesy - "Second Innings", - March-June 2008 issue published by S.B.I. Corporate Centre, Mumbai)

ABOUT HEART AILMENT

- By Dr. Dhiren Shah, M.D.(Medicine), D.M.(Cardiology),
Consultant Cardiologist, Corporate Centre, Mumbai

Heart Attack is one of the most feared illness, but let me assure you, it is highly preventable and even if it occurs, rehabilitation goes a long way in preventing a second attack and the patient can be as normal as one who has had no attack.

In medical terminology it is called Angina. This is due to less blood flow to the heart muscles and is diagnosed as Ischemic Heart disease.

The risk factors for a heart attack include :-

1. Smoking
2. Hypertension (Blood Pressure)
3. Diabetes
4. High Cholesterol
5. Excessive weight - obesity
6. Stress (A type personality) - High strong ambitious people
7. Family history of heart disease (in parents or linear relations below 55 years)
8. Age.

Therefore, it is essential and mandatory to control any of the factors if present except family history and age. Proper care could either prevent a heart attack or delay it considerably. It may also help in converting the heart attack into a mild one, recovery is easy and complete. Hence, there are distinct advantages in taking care of oneself.

A typical heart attack is one where a person develops severe, at times excruciating pain in the centre of the chest and it may particularly appear on accustomed exertion. It may last for a few minutes but may reappear. It generally settles down at rest.

The pain may be referred to the :

1. inner position of left hand
2. back
3. Jaws
4. Just below the ribs (upper position of stomach and abdomen).

The person may also present as breathlessness generally sudden and unexplained or have fatigabilities and sweating - mostly in the region of the chest.

In diabetes, many a times we have patients who have suffered a silent heart attack where the patient has no symptoms.

Efforts must be made to urgently shift them to a hospital.

in a number of cases ECG will pick up changes particularly acute attack but in some we will have to monitor and to serial ECGs to come to a diagnosis (ECG done every 6-8 hours over a period of 2-3 days). There are certain blood tests which are also undertaken and they are called cardiac enzymes and this will generally be raised.

Another important test which is performed i.e. the 2 D echo also gives vital information.

If it is a case of confirmed heart attack, patient is admitted to an intensive care unit and administered treatment intravenously.

Further tests include stress test and Thallium which is done when patient settles down or where doubt exists regarding heart attacks.

If the patient is stable it is advisable to do an urgent coronary angiography to study the number of vessels involved. In case multiple vessels are blocked, the further treatment would be bypass surgery. If however, there is one or two blocks, then angioplasty can be performed.

If diagnosed early and if admitted immediately to a hospital, then the survival chances are very high and recovery excellent. The following steps are suggested.

1. Maintain ideal weight
2. Strict dietary precautions - To restrict oil, fried foods, sweets and sugar.
3. Restrict salt if BP is high. Items to be restricted are :
  - a) Biscuits
  - b) Bread
  - c) Chakli, Papad, Pickles (other type of farsans)
  - d) Pastries, cakes, butter - margarine
  - e) Sauce, Wafers, Groundnuts etc.
4. Strict control of blood pressure, diabetes and cholesterol.
5. Destress by Yoga - meditation, aerobics.
6. 45 minutes walk everyday at a brisk space to be determined by consulting your doctor.
7. Keep regular check-up.

As we continue to age, we will face medical problems and the only way to restrict, control, prevent, or rehabilitate oneself after an attack is to strictly follow the above norms.

(Courtesy - "Second Innings", - March-June 2008 issue published by S.B.I. Corporate Centre, Mumbai)

Human Resource Management System (HRMS)

- By Mrs. Neeraja Nigam, Dy.Gen.Manager (HRMS), Corporate Centre, Mumbai

HRMS is an initiative by the Bank to integrate and automate end-to-end employee processes across SBI and Associate Banks. Implementation of HRMS will create a centralized repository of employees data and will also bring efficiency in HR operations of the Bank. A few services have already been developed and released for pilot locations. Many more services are under development which will be released gradually to all locations after pilot testing. For the purpose of convenience and focussed development, modular approach has been adopted covering all areas as HR as under :

Organizational Management, Personnel Administration, Time, Salary and Benefits, Terminal Benefits, Medical Travel, LFC/HTC, Holiday Homes/Guest Houses, Performance Management System, E Learning.

HRMS Portal

A web based portal has been provided to all employees through which they can log-on to the HRMS system with a valid user-id and password through intranet or internet from any location to submit request, view approvals or take

an e-learning course.

In due course of time access to the HRMS portal will also be provided to the Pensioners as well, on request, which will help pensioners remain in touch with SBI community and update themselves with developments and changes taking place in the Bank.

Centralized Pension Processing

Through HRMS, centralized pension processing for more than 80,000 SBI & IBI Pensioners & Family Pensioners across 12 Circles have since started. This has not only facilitated immediate direct credit of pension to pensioners account on payment date itself but will also help in quick and uniform application of changes in pension structure viz., Changes in Pension, Dearness Relief and Payment of arrears etc. Other benefits which will accrue on account of centralized pension processing are (a) Despatch of pension pay-slips, (b) Calculation of Income Tax liability from first month of the F.Y. and recovery of TDS based on the declaration made by the Pensioner and (c) On-line generation of Form-16 and Pension/ Family Pension Certificate.

चीअर्स

“काय वहिनी, आहेत का गोविंदराव घरात ?”
 “या भाऊजी ! बसा, हे आंघोळीला गेले आहेत.”
 “काय त्याची तबबेत वगैरे बरी आहे ना ?”
 “त्यांना काय धाड भरली आहे ! अगदी सगळं व्यवस्थित सांभाळते आहे मी !”
 “नाही ते ठीक आहे.काल आपल्या स्नेहमंडळाचा कार्यक्रम होता, मी त्याला सकाळी आठवण केली होती, पण तो आला नाही म्हणून म्हटले तबबेत ठीक आहे ना ?”
 “अहो काल संध्याकाळी ४ वाजेपासून रात्री ९ वाजेपर्यंत क्रिकेट मॅच बघत बसले होते.”
 “अरे ! याला कधीपासून क्रिकेट आवडायला लागलं ?
 पूर्वी तर क्रिकेट सारखा कंटाळवाणा खेळ नाही असं म्हणायचा.”
 “अहो हल्ली ते नवीन काहीतरी मॅचबरोबर चीअर्स लिडर की चीअर्स गर्ल्स यांचा नाच दाखवितात ना ! तेव्हापासून ते हल्ली सतत मॅचेस बघत असतात.”

- वसंत धुपकर, पुणे

सुखा संग

आनंदाचे डोही आनंद तरंग
 नयनी दिसे हा तृप्तिचा तवंग
 घरट्यात आहे माझ्या मी आज दंग
 सभोवती दिसतो मजला सुखाचाच रंग ॥१॥
 मला न लाभले देवा बाह्य रुपरंग
 आनंदे भरलेस तू माझे अंतरंग
 मोहपाश खुणविती त्याचे नाना रंग
 सांग मी कसा होऊ निस्संग ॥२॥
 वाटे दूर आता होणे माझे अनंग
 परि आठवता तुज धन्य होते अंग अंग
 तुझ्या सोबतीचे स्वप्न देवा न होवो भंग
 भाग्यवान तो मी रे लाभला तुझा संग ॥३॥

- अरूण तुळजापूरकर, पुणे

ASTROLOGY : A GUIDANCE FOR THE UNKNOWN

Astrology is the ancient stellar science of India. However, some intellectuals even doubt whether it is a science and there are people who consider it as a hoax and a fraud on human psyche.

Eminent seers and scholars of ancient India who received recognition in the modern world of their scientific knowledge have contributed to the subject and development of astrology, a branch of Vedas. There are documentary evidences that in 3100 BC the Indians were advanced in Astronomy. An astronomical treatise viz. Brahmagupta deals with such matters as "heliocentric motion of planetary bodies in our solar system, the reflected light of the moon, the earth's daily axial revolution, in law of gravitation and other scientific facts that did not dawn in the Western world until the time of Copernicus and Newton."

B. V. Raman of Bangalore, the then editor of Astrological Magazine had predicted more than a year before the event about the disgraceful downfall of President Nixon of the USA when he was at the height of glory. The prediction had attributed the downfall to the broadly described miscalculations, which appropriately resembled the Watergate scandal when it was actually discovered. When the prediction was made there was no slightest indication of any such debacle.

K. S. Krishnamurti (1908 – 1972), the founder of K P system of astrology, predicted the exact time of landing of the Indian Airlines flight at Katunayake Airport in Colombo when there was unpredictable delay in landing of the flight, Krishnamurti was to board that flight to return back to Chennai. This was told to me by a witness to the prediction when I was posted in Colombo; it was known to me in the course of my reading about the KP system.

Seer Bhaskaracharya, an acclaimed astronomer and mathematician of the 12th Century and an author of 'Leelavati' (named after his widowed daughter to whom he addressed lessons in mathematics), had predicted widowhood of his only daughter. With a view to overcoming the calamity read by him in the analysis of her horoscope, he chose an auspicious time to solemnize the marriage to ensure a long married life. But, the ghatikapatra adjusted by the seer with reference to the calculated time of sunrise to immerse in water at the appropriate ghati (time) became heavier due to the grains of rice fallen from Leelvati's head in it when she was watching the adjusted apparatus with curiosity. In the absence of a clock in that age, it was used as an instrument for measurement of time. The ghatikapatra dipped in water before the calculated auspicious time and gave a wrong signal of the muhurat. The last of the ancient mathematicians realized the accidental working of the instrument after the event and came to accept his inability to avert the misfortune. He had predicted that India will slip into a long period of ignorance and poverty and those centuries later, when the world will be ruled by computing machines, our people will again spring back to a glorious phase.

There are many such known predictions, which were unbelievable when these were made but materialized as predicted. The law of gravitation existed even before Newton or ancient Indians knew about it. Similarly, whether or not astrology has sanction of intellectuals who consider it as a hoax, the laws of astrological predictions when interpreted by men of profound knowledge of the subject would continue to operate.

Astrology is the study of man's response to planetary stimuli. He is affected (in accordance with this science) by myriad mutations of heaven and earth.' The laws of astrology provide interpretations of various combinations of planetary configuration. Any hypothesis of interpretation is

tested in the light of fresh data and is refined to give better interpretation. In this manner, the astrology has developed as a science. "Astrology is too vast, both mathematically and philosophically, to be rightly grasped except by men of profound understanding (of the subject). One should not dismiss wisdom with the 'wise'", as stated by Paramahansa Yogananda (1893 - 1952) in 'Autobiography of a Yogi' in the form of a remark of his guru-preceptor Swami Yukteswar Giri (1855 - 1936). The Swami is an author of the book, 'The Holy Science', published in 1894 to show that there is an essential unity in all religions and that there is no difference in the truths inculcated by various faiths.

Swami Yukteswar has established in this book that contrary to the common understanding, Kali Yuga has already ended and Dwapara Yuga has commenced. He states in the introduction to the book that Dwapara Yuga "Dharma, the mental virtue, is in the second stage of development and is but half complete; the human intellect can then comprehend the fine matters or electricities and their attributes which are the creating principles of the external world." The Swami has called five sensory nerves' properties as the five sorts of electricity, corresponding to the five properties of cosmic electricity. Thus, phenomenal developments in the communications and technology in the current century were foretold by Swami Yukteswar. A child's 'horoscope is a challenging portrait revealing his unalterable past and its probable future results.' Future results are probable because these are alterable according to the Swamiji who is known as Jnanavatar, an incarnation of knowledge and wisdom.

The Jnanavatar explained in 1894 in his book that, "In 1899, the true Dwapara Yuga of 2000 years will commence and will give to mankind in general a thorough understanding of electricities and their attributes." He adds, certain truths such as those about the properties of magnetism, its aura, different sorts of electricities, etc. although modern science has not yet fully discovered them." All this clearly established why the Swamiji's views on astrology are highly significant and scientific.

Different astrologers interpret charts i.e. horoscopes differently just as different doctors diagnose or interpret various charts of analyses of different tests differently. A patient given two months for survival sometimes lives for two decades. This is due to wrong diagnosis or patient's will power and /or alternative therapies including faith healing and prayers. Sometimes patients die of wrong treatment and /or wrong diagnosis. But, nobody blames medical science. However, a similar mistake on the part of an astrologer may result into a condemnation of the science of astrology. Meteorological research and predictions are sometimes too vague and erroneous due to constantly changing environmental and climatic factors.

Looking into unknown future and finding out ways and means to make predictions in many branches of science and for many activities has become a common feature of human endeavour. But, real experts who succeed in achieving excellent results are few in number. It can be measured by the rate of success whenever judgemental factors are involved. Astrology is no exception to this. Just as traveler uses a map for short cuts to a new destination and reducing hassles, astrology provides guidance for reducing impact of hardships and anxieties. Advancement of scientific and technological skills has enabled human beings to banish time and space to see on TV screen the present events occurring elsewhere. The prediction of Jnanavatar Swamiji about improvement in mankind's understanding of subtle laws of the cosmos may result into better knowledge of the unknown future in the current century.

- S.V.Naik

Andheri (East), Mumbai – 69, Cell: 9821127616

‘संवाद’ लेख स्पर्धा २००८

पुरुष विभाग : द्वितीय पारितोषिक विजेता लेख

“आयुष्यात मी काय कमावलं ? काय गमावलं ?” शोध आणि बोध.

‘पुलं’नी ‘गणगोत’ च्या प्रस्तावनेत लिहिल्याप्रमाणे ‘वाढत्या वयाबरोबर पुढे पाहण्याऐवजी मन मागे पाहण्यातच रमते.’ म्हणूनच आता आयुष्याच्या संध्याकाळी मी काय कमावलं आणि काय गमावलं याचा अंतर्मुख होऊन शोध घेणं व त्यापासून बोध काय घेतला याचं आत्मपरीक्षण करणं खूप महत्त्वाचं आहे. ‘असंभव’ मधल्या गुप्तधनासारखा आजवर मनाच्या कुपीत दडलेला यशापयशाचा जमाखर्च मांडून ‘ताळे’ बंद खुला करणं, व्यक्तिगत आयुष्याचा हिशेब मांडतानाच बँकेमधल्याही चाळीसेक वर्षांच्या ‘आकडे’ आणि ‘मोड’ मध्ये अडकलेल्या आठवणींचा मागोवा घेणं. कारण आपलं कौटुंबिक व बँकेमधलं आयुष्य एकमेकांमध्ये इतकं मिसळून गेलं होतं की ‘तुम्ही एक वेळ बिस्मिल्लाना अलाहाबादच्या बाहेर काढू शकाल पण अलाहाबाद बिस्मिल्लानाच्या मनातून बाहेर काढू शकणार नाही’ या शहनाई नवाजांबाबतच्या वाक्याची आठवण व्हावी.

ज्यांच्या आयुष्याला खऱ्या अर्थाने जीवन म्हणता येईल अशी माणसं शतकाशतकातून फार थोडी जन्माला येतात हे वाक्य मलाही वेगळ्या अर्थाने लागू होते कारण ४-४-४४ ही जन्मतारीख शतकाशतकातून फार थोड्यांच्या वाट्याला येते. (कोण्या एके काळी खुद्द पेशव्यांचे ‘सराफ’ असलेल्या पण मूळच्या अग्निहोत्रींच्या १३५ कसबा, पुणे येथील घरात अस्मादिकांचा जन्म झाला. हा आता ‘उपोद्घाताकडे’ वाटचाल सुरू असलेला इतिहास झाला महाराजा! (पण जाता जाता एक गोष्ट सांगतो की आधुनिक अग्निहोत्रीशी पक्षी सिगारेटशी माझा काडीइतकाही संबंध नाही!)

गतायुष्यात डोकावणे म्हणजे बँकेच्याच भाषेत C05-220 (की 420?) अर्थात् self appraisal भरणे. स्वतःचे गुणगान करणे जितके सोपे आहे तितकेच स्वतःच्या त्रुटी शोधणे कठीण आहे. अर्थात् शेवटी बँकेत काय किंवा व्यक्तिगत आयुष्यात काय ‘मार्कस्’ देणारा ‘वर’ बसलेला असतो. फरक इतकाच की बँकेतल्या मार्कावर शेवटी आपलं प्रमोशन अवलंबून असतं, पण प्रत्यक्ष आयुष्यात मार्कस् कितीही कमी जास्त मिळाले तरी शेवटचे ‘प्रमोशन’ अटळ आहे !

‘बालपणीचा काळ सुखाचा’ तरी गुढग्याला मिठी मारून बसण्याचा नव्हता. वडिलांच्या बदलीच्या नोकरीमुळे त्या ‘मुकुन्दाप्रमाणे मलाही सुरुवातीपासून ‘जन्मदाते’ व ‘पालनकर्ते’ असे दोन-आईवडील व काका काकू-लाभले ही माझी पहिली अमूल्य कमाई काही सुकृत म्हणून संस्कारक्षम वयात

‘नूमवि’सारखी गौरवशाली परंपरा असलेली शाळा लाभली व त्याच संस्थेच्या शि.प्र.मंडळी’च्या मुंबईच्या पोद्दार कॉलेजात पोस्टग्रॅज्युएशन पर्यंतचे शिक्षण झाले. शेवटी रूपारेलच्या न्यू लॉ कॉलेजात एल्.एल.बी.ही झाल्याने मला बँकेतील नोकरीत ‘कॉमर्स’ व ‘लॉ’ चा ‘सी.अ.आय.आय.बी’ झटपट पूर्ण करताना फायदा झाला.

पुण्यात नातूबागेतील वास्तव्यात गोपीनाथ तळवलकर, ‘चि.वि.’ व ‘य.गो.’जोशीद्वय, नारायण धारप अशासारख्यांचा थोडाबहुत सहवास मिळाला. ‘नूमवि’त वा.मा.दबडघाव, वि.वि.बोकील, डॉ.अ.न.जोशी, डॉ.प्र.ल.गावडे अशा अनेक गुरूजनांशी, पोद्दारमध्ये प्रिं.वेलिंगकर व पालेकर, डॉ.नलिनी पंडीत, शांता शेळके, एम.व्ही.चंदगडकर तर लॉ कॉलेजात डॉ.रेगे, बॅ.विठ्ठलराव गाडगीळ अशा अनेक विद्वान प्राध्यापकांशी संबंध आल्याने सर्वांच्याच मार्गदर्शनाने व सहवासाने पुढील आयुष्याच्या प्रवासाला दिशा मिळत गेली. व्यावहारिक जगापुढे मी जो काही चांगला वाईट उभा राहिलो त्यातील चांगल्याचे श्रेय निःसंशय घरातल्या व शाळा कॉलेजातल्या संस्कारांना व शिक्षणाला आहे.

बँकेत लागणे हा तर एक विलक्षण योगायोग होता. रिझर्व्ह बँक व स्टेट बँक अशी दोन कॉललेटर्स हातात होती. रिझर्व्ह बँकेत तर मी मेरिटमध्ये तिसरा होतो. पण केवळ स्टेट बँकेने चार दिवस आधी जॉईन व्हायला सांगितल्याने हॉर्निमन सर्कलहून डावीकडे मिंट रोडला न जाता उजवीकडे बँक स्ट्रीटला पावले वळली इतकेच. आदल्या दिवशीच पोस्टात टाकलेला महानगरपालिकेच्या नोकरीचा राजीनामा मंजूर झाला की नाही हे मला आजतागायत माहीत नाही मुंबादेवीची शप्पथ !

त्यानंतरच्या ३९ वर्षे व १ महिन्यात एकंदरीतच ‘आयुष्याच्या पाऊलवाटा किती तुडविल्या येता जाता’ याची आठवण झाली तरी ‘मनी वादळे होती सुरू’ अशी अवस्था होते.

सारांश स्वरूपात बघितलं तर बी.कॉम् ला क्लास नसताना पी.ओ. च्या परीक्षेत लागोपाठ दोनदा इंटरव्ह्यू पर्यंत मजल. तर त्यावेळच्या सब- अकाउंटंटच्या पोस्टला ५% मध्ये पहिल्या फटक्यात सिलेक्शन त्यामुळे सहाच महिन्यांनी झालेल्या T.O. च्या परीक्षेला बसू दिले नाही. मग काही वर्षांनी ‘पीसीआर’ च्या फिटमेंटमध्ये एक ग्रेड मागे. पुढे कमर्शियल ब्रँच मुंबईमध्ये MMG III असताना AGM (Accounts) म्हणून सलग पाच वर्षे officiate करूनही प्रत्यक्षात त्या Grade ने शेवटपर्यंत हुलकावणी दिली. असा सतत सापशिडीचा खेळ सुरूच होता. बहुतेकवेळी साप मोठे व शिड्या लहान. ‘समयसे पहिले और भाव्यसे जादा किंसीको कुछ नहीं मिलता.’

बँकेत राहून व मराठीत शिकूनही इंग्रजी भाषेवरचं प्रेम व काही अंशी प्रभुत्व कामी आले. सेंट्रल ऑफिसमधील त्यावेळच्या

E & S.R Dept मधील अगदी Monthly Review पासून Annual Report व Chairman's speech पर्यंत अनेक ठिकाणी हस्ते पर हस्ते का होईना बऱ्याच articles मध्ये आपला खारीचा वाटा होता हे समाधान अर्धे अंग सोन्याचे करण्यास कारणीभूत ठरला काही का असेना मला Good in drafting हे विशेषण लागले ते जवळजवळ retirement पर्यंत.

शाळा कॉलेजाप्रमाणेच बँकेमध्येही दीपस्तंभ ठरलेले अनेक होते. सगळ्यांची नावे घेणे अशक्य असले तरी सर्वश्री एस.आर.अय्यर, जानकीवल्लभ, आ.के.ठाकूर, आर.आर. तावरगिरी, कानविंदेसाहेब, कानिटकर साहेब अशासारख्यांचा उल्लेख केल्याशिवाय पुढे जाताच येणार नाही.

स्मरणशक्ती व निरीक्षणशक्ती अशा वरदानाबद्दल मी देवाचा व दैवाचा ऋणी आहे. अगदी लहानपणापासूनचे प्रसंग व घटना काल घडल्याप्रमाणे लक्षात आहेत. शाळा कॉलेजात व नंतर वाचलेल्या मराठी इंग्रजी पुस्तकांमधील वाक्ये, काही laws मधील काही sections अनेक मराठी गाणी व त्यांच्या चाली किंवा अनेक टेलिफोन नंबर्स मला सहजगत्या आठवतात. क्रिकेटमधील एक घटना लिहून पाठवल्याबद्दल विजय मर्चंट यांचे प्रशंसापत्र मी जपून ठेवले आहे. आमच्या गप्पांच्या ओघात बँकेतले एक डॉक्टरमित्र म्हणाले होते, 'You have photostatic memory' हे विशेषण जागतिक बँकेचे माजी गव्हर्नर रॉबर्ट मॅक्नमारा यांच्या संदर्भात वापरले गेल्याचे मला (अंधुकसे) स्मरते.

नाटक, संगीत, साहित्य अशा अनेकविध क्षेत्रातील रसिकता ही माझ्या 'मर्मबंधातली ठेव' आहे. कॉलेजाच्या मराठीच्या पेपरमधल्या निबंधावरील 'उत्कृष्ट' या शांता शेळक्यांच्या शेन्यावरूनच कॉमर्ससारख्या रूक्ष क्षेत्रात वावरूनही साहित्य क्षेत्रातही काहीतरी 'अव्यापारेषु व्यापार' करणार अशी निर्माण झालेली भिती नंतर खरी ठरली. विशेषतः निवृत्तीनंतर केलेल्या थोड्याफार स्फुट लिखाणाला मिळालेल्या दोनचार बक्षिसांनी त्यावर शिकवामोर्तब केले. अलिकडेच पार्ल्यातल्या एका कलावंत मित्राला ही 'भातुकली दाखविल्यावर 'तुम्हाला खूप लिहायला पाहिजे' या त्याच्या प्रतिक्रियेने भरून पावलो.

आयुष्यातला दोन तृतीयांश व दिवसातला निम्यापेक्षा जास्त वेळ बँकेत गेल्याने व्यक्तिगत सवयींवर बँकेची छाप अपरिहार्यपणे पडत गेली. आता तर घरचं House Keeping माझ्याकडे असल्याने मीच 'गृहकृत्यदक्ष' आहे. आपल्या पाकिटातल्या नोटाही denomi- nation प्रमाणे ठेवायची सवय केव्हा लागली ते कळलंसुद्धा नाही. आयुष्याच्या प्रवासात कितीतरी माणसे भेटली. नात्याची, गोत्याची. शाळकरी, चाळकरी, बँकेतही तशीच वरिष्ठ, कनिष्ठ, सहकारी, ग्राहक प्रत्येकाला कधी जवळीक तर कधी दुरावा असे पाण्यात तरंगणाऱ्या होडीसारखे सखे सोबती भेटतच असतात. 'कळत नकळत' त्यांचा व आपल्याही प्रवास सुखकर होतो.

बँकेमुळे तर 'रोटी कपडा और मकान' च नव्हे तर घरातल्या व घराबाहेरच्या अनेक गरजाच नव्हे तर चैनीही पुऱ्या करता आल्या. या ना त्या कारणाने भारतदर्शन झालेच पण तीनदा परदेशप्रवासाचा योग आला व अधिकच अनुभवसमृद्ध झालो. अगदी माझ्या मुर्लीचाही 'गृहप्रवेश' बँकेमुळे सुसह्य झाला. याबद्दल आम्ही सगळेच मानापासून अखेरपर्यंत बँकेचे ऋणी राहू.

बँकेत लाभलेले असंख्य सहकारी विविध फुलांसारखे आपापला रंग, गंध व सौंदर्य घेऊन आले. पण तरीही त्या सगळ्यांचा एक सुरेख हार तयार झाला. कारण त्यांना एकत्र गुंफणारा टोचणारा पण जोडणारा एक अतूट धागा होता स्टेट बँक ! थोडक्यात हा लेख म्हणजे आयुष्यातल्या असंख्य प्रसंग, घटना व आठवणींचा चढ उतारांचा आलेख आहे. शेवटी आयुष्यात काय व गणितात काय, अधिक-उणे, बेरीज-वजाबाकी, गुणाकार-भागाकार अटळ आहेत पण सगळ्यात महत्वाचे ? सरासरी आयुष्य किंवा आयुष्याची सरासरी किंवा माझ्यापुरती सरा(फ) सरी !

संगीताची मैफिल कितीही रंगली तरी केव्हातरी भैरवीचे सूर कानावर पडायला सुरूवात होणारच. मग ध्यास लागेल तो 'माझिया माहेरा जाईन मी आता. फक्त निरोप 'संता हाती येतो का बंता हाती कुणाला ठाऊक ? कळावे लोभ असावा.

- मुकुंद गोविंद सराफ, विले पार्ले (पूर्व), मुंबई
दूरध्वनी (0२२) २६१५०२४८

Advertisement
of
"Tourways"
by
Shri.Rajesh Ranade

‘संवाद’ लेख स्पर्धा २००८

स्त्री विभाग : द्वितीय पारितोषिक विजेता लेख

“आमच्या वेळी बाई, असं नव्हतं !”

“आमच्या वेळी बाई असं नव्हतं !” हे वाक्य खरंतर प्रत्येक पिढी पुढच्या पिढीला म्हणत आलेली आहे. पुढची पिढी नेहमीच मागच्या पिढीपेक्षा एक पाऊल पुढे असते. त्यामुळे त्यांच्यात होणारे बदल मागच्या पिढीला रुचत नाहीत. काही काही वेळा हे बदल आक्षेपार्हही वाटतात आणि त्यांच्या तोंडून वरील वाक्य निघून जातं.

आतापर्यंत दोन पिढ्यांमध्ये फक्त बदल होत होते. म्हणजे कुठे वाकड्याच सरळ, उभ्याच आडवं एवढाच ! पण आपली पिढी व पुढची पिढी यात मात्र आता स्थित्यंतर घडलंय ! आमूलाग्र बदल ! चक्क उलथापालथ ! आपली पिढी ही दुवा होती मागील पिढी व पुढील पिढी जोडणारा ! पण आताची पिढी ही स्वतंत्र, कुठल्याही पाशात न गुंतणारी, थोडीशी आत्मकेंद्रित अशी आहे. आपल्या वेळी कुठलाही निर्णय स्वतंत्रपणे घेताना घरातील थोरांचा, समाजाचा नको एवढा विचार आपण करीत होतो. पण आजची पिढी ही स्वतःच्या मनाशी, मतांशी ठाम असते. कोणत्याही परिणामांची तमा न बाळगता ही मुले स्वतःचे निर्णय बिनदिवकतपणे घेतात. तेव्हा मनाच्या एका कोपऱ्यात कौतुक दाटून येते व म्हणावेसे वाटते ‘आमच्या वेळी बाई असं नव्हतं !’

संस्कार आणि संस्कृती हातात हात घालूनच येतात. सकाळी उठून ‘करात्रे वसते लक्ष्मी’ किंवा ‘वक्रतुंड महाकाय’ म्हणत देवाला नमस्कार करणं आणि संध्याकाळी ‘शुभं करोति’ व परवचा म्हणणं, घरातील थोरामोठ्यांना नमस्कार करणं ही आपली संस्कृती आताशा संध्याकाळी टी.व्ही.पुढे नमस्कार घालीत बसलेली असते तर सकाळी कसंबसं आवरून धावत सुटलेली असते. नमस्कार चमत्काराला इथे वेळच नसतो.

कपड्यांच्या बाबतीतही अंगभर कपडे या संस्कृतीशी आजच्या पिढीने फारकतच घेतलेली दिसते. पाश्यात्यांच्या नको नको त्या सवयी व फाजील अनुकरण हेच या पिढीचे आवडीचे विषय !

शिरा, पोहे, थालीपीठ, आंबोळी, मऊ भात या आपल्या पिढीतल्या खाद्यसंस्कृतीला तोंडं वाकडं करणारी ही पिढी आज फास्टफूड, जंकफूडच्या आहारी गेलेली आहे. मॅगी, नूडल्स, लेज्, कुरकुरे अशी फक्त जिभेचे चोचले पुरवणारे पौष्टिक नसलेले खाद्यपदार्थ पाहिले की आपसूकच म्हटलं जातं ‘आमच्या वेळी बाई असं नव्हतं !’

अतिशय कुशाग्र, तेज बुद्धीची, स्मार्ट अशी ही आजची पिढी ! पण कामावरील निष्ठा, ध्येयाची आसक्ती, प्रामाणिकपणा या बाबतीत मात्र खूपच खालच्या पातळीवर गेलेली ! बौद्धिक विकास

भरपूर पण त्याचा उपयोग फक्त व्यक्तीगत सुखे व चंगळवादी संस्कृतीचे लाड पुरविण्यासाठी !

आय्.टी. हे आजचे प्रमुख चुंबकीय क्षेत्र ! त्यामुळे आजची तरूणाई या क्षेत्रात उत्तुंग झेप घेण्यास उत्सुक ! शिक्षणाचं माध्यम इंगजी ! त्यामुळे मराठी साहित्याशी अल्प परिचय ! मग यांना पु.लं., चिं.वि., दुर्गाबाई, शांताबाई, कुसुमाग्रज, कसे काय भेटणार ? आणि सामाजिक बांधिलकीची जाणीव तरी कशी काय होणार ? तसेच या क्षेत्रातल्या उत्तमोत्तम संधीमुळे परदेशगमन ! अर्थातच हिंदू संस्कृतीला रामराम व पाश्चिमात्यांचं अनुकरण ओघाओघानं आलंच की ! वृद्धत्वाकडे झुकणाऱ्या आईवडिलांचा श्रावणबाळ आणि पुंडलिक होणाऱ्या आपल्या पिढीत आणि Mother's/ Father's Day नेच फक्त जवळीक साधणाऱ्या आजच्या पिढीतलं हे उत्तर-दक्षिण ध्रुवाएवढं अंतर पाहिलं की काळजात कळ उठते आणि वाटतंच की ‘आमच्या वेळी बाई, असं नव्हतं !’

आपल्या पिढीत होता ‘हम दो हमारे दो’ चा नारा ! आजतर फक्त एकच नाही पेक्षा 'DINKS' ! तरीही शारीरिक व्याधींचा त्रास आपल्यापेक्षा दुपटीने ! ॲसिडीटी तर पाचवीला पुजलेली ! तेलकट, चमचमीत, फास्ट फूड आणि हॉटेल्सचा याचा हा परिपाक ! पण लक्षात कोण घेतो ? तसंच बेडरेस्ट आणि सिझेरियन ही तर आजच्या पिढीत कॉमन गोष्ट !

आतापर्यंत या सर्वच गोष्टींसाठी नाक मुरडून नाराजी प्रकट करण्यासाठी म्हटलं की ‘आमच्या वेळी बाई असं नव्हतं !’ पण या प्रश्नाची दुसरी बाजूही लक्षात घ्यायला हवी नाही का ?

आता हेच पहा ना ! शैक्षणिक क्षेत्र घ्या. आपल्यावेळी फक्त बी.ए., बी.एस्.सी., बी.कॉम., मेडिकल आणि इंजिनिअरींग ही एवढीच क्षेत्र आपल्याला ज्ञात होती. पण आता १० वी नंतर, १२ वी नंतर अनेकविध क्षेत्र खुणावत असतात. मान्यताप्राप्त कोर्सेसची सर्वकष माहिती लोकसत्ता, म.टा. यातील प्रगतिफास्ट सारखी सदरे देत असतात. अनेक वाटा, अनेक दिशा तुमच्यातील बुद्धिमत्तेला साद घालीत असतात. तुमच्या कुवतीनुसार प्रगतीपथावर नेण्यासाठी असंख्य मार्ग खुणावीत असतात. तेव्हा मनात कुठेतरी विचार उमटतो की अरे, ‘आमच्या वेळी बाई असं नव्हतं !’ नाहीतर आज आपण जे आहोत त्यापेक्षा वेगळे काहीतरी नक्कीच झालो असतं !

जरा वेगळ्या, स्वच्छ दृष्टीने सभोवार पाहिले की या पिढीतल्या तेजस्वी शलाका दिसू लागतात. ज्या सामाजिक, धार्मिक संस्कारांना पारख्या झालेल्या नाहीत. या पिढीत दारूत बुडणारी जशी आहेत तशीच बेलाग दुर्ग सर करण्याची नशा करणारेही आहेत. इतिहास विसरणारे आहेत तसेच इतिहास जपण्यासाठी जीवाचं रान करणारेही आहेत. बाबा आमट्यांच्या पावलावर पाऊल टाकून रुग्णांना, पीडितांना आधार देणारेही आहेत. वनवासी

वियोग

आदिवासींना स्वतःच्या पायावर उभं राहण्याचं बळ देणारेही आहेत.

सकाळ-संध्याकाळी देवापुढे हात न जोडणारी आजची तरुणाई भावूक नाही असंही म्हणता येत नाही कारण परीक्षा जवळ आली की आजूबाजूची गणपतीची, मारूतीची मंदिरे या मुलांनीच व्यापलेली आढळतात. संकष्टीचा उपवास व शिर्डीच्या साईची पूजा करणारे तर कितीक आहेत. तसंच अगदीच संस्कार विसरलेत असंही म्हणता येत नाही कारण रस्त्यावरून जाताना जेवढी देवळं लागतात त्या प्रत्येक ठिकाणी प्रतिक्षिप्त क्रिया व्हावी तशी ही पिढीसुद्धा माथा लववून, रिकामा हात छातीशी नेऊन डोळे मिटले न मिटले करीत नमस्कार करताना दिसतातच की !

Friend's day, Mother's day, Father's day, Rose day च्या या जमान्यात हीच तरुण पिढी नववर्ष स्वागतयात्रेत उत्साहाने सामील होऊन परंपरागत पोषाखात लेझिम, झांजांच्या तालावर अभंग गाताना दिसतात. भगवा झेंडा डौलाने नाचवितात तेव्हा त्यांच्याबद्दल कौतुक आणि अभिमान वाटल्याशिवाय राहत नाही.

आपल्या पिढीत नाच-गाण्याला दिलं होतं का हो कोणी एवढं महत्त्व ? उलट गाणारी नाचणारी म्हणजे कुत्सित नजरांची धनीण! पण आता ? टी.व्ही.च्या प्रत्येक चॅनेलवर सारेगम, एकापेक्षा एक, सूरसंग्राम असे रंगारंग कार्यक्रम. इतकंच नाही तर या कार्यक्रमांना आई-वडील, आजी-आजोबा, मित्र-मैत्रिणी आणि चक्क नवरोजी व सासूबाईसुद्धा हजेरी लावतात. हे पाहिलं की आमच्यातल्या ज्यांना छान गाता येतं, छान नाचता येतं त्यांना वाटेलच ना, की 'आमच्या वेळी बाई असं नव्हतं !'

आता उद्योगधंदे ! पापड, लोणची, सांडगे, कुरड्या, गव्हेले, शेवया, चकल्या, कडबोळी असे प्रकार आपल्यावेळी काही बायका उद्योग म्हणून करायच्या ! पण कशा ? डामडौलाने नाही तर गुपचूप! संसाराला हातभार म्हणून ! पण आता ? केटरिंग आणि हॉटेल मॅनेजमेंट ला अगदी सुगीचे दिवस आलेले आहेत. उजळ माथ्याने, दिमाखात आजची स्त्री केटरिंगचा व्यवसाय उत्तम रीतीने सांभाळते आहे. भरपूर कमावतेही आहे. अशा वेळी आमच्यातल्या सुगरण गृहिणींना वाटतच असेल ना की, 'आमच्या वेळी बाई असं नव्हतं !'

थोडक्यात काय तर आपल्या आणि आजच्या पिढीत सांस्कृतिक, सामाजिक, धार्मिक, वैचारिक, शैक्षणिक, औद्योगिक, शारीरिक अशा सर्वच क्षेत्रांमध्ये प्रचंड तफावत आहे. तसं पाहिलं तर आपणही आत्मचिंतन केलं की आढळेल, की आपणही मागील पिढीपेक्षा कुठेतरी, काहीतरी वेगळं केलेलंच आहे. आपल्यालाही आपल्या मागील पिढी असंच म्हणत असेल. तेव्हा पिढी बदलेल पण हे वाक्य मात्र असंच पुढे पुढे संक्रमित होत राहील, पुढच्या, त्याच्या पुढच्या, आणखी पुढच्या पिढीत.. !

- स्वाती रमेश दामले, कुळगाव (पूर्व) बदलापूर
दूरध्वनी ९५२५१२-२६९०६९८

ह्या विराट शहरामध्ये त्या समोरच्या चौकात खेळगडी बालपणीचा राहतो जुन्या वाड्यात कालचक्र अविरत फिरते दिन जाति दिनांमागून कळले ना कोठे केव्हा किती वर्षे गेली सरून शर्यतीत घुसलो वेड्या भान सरे पळता पळता मित्राची भेट न झाली घेतले न हाती हाता तो जाणे जवळिक माझी मम हृदयी त्याची मूर्ती ती तशीच विटिदांडूच्या दिवसांपासुनची दोस्ती रमलो, उडलो, बागडलो, स्वच्छंद पांखरे चिमणी कार्यव्यस्त आता दोघे गंभीर मान्यवर प्राणी नाचनाचुनी थकलेले शिणलेले दोन्ही जीव धडपड ही मानधनाची लौकिकात कैफ अतीव भेटेन उद्या बाळूला हा निश्चय करता करता उलटले उद्या अन् परवा हो अंतर जवळी असता त्या समोरच्या चौकात परि वस्ति विदेशी झाली 'साहेब तार ही वाचा' देवाज्ञा बाळूस झाली नजराणा अंतिम व्याकुळ हा न्याय शेवटी अमुचा बाजूस इथे शेजारी हरवला मित्र कायमचा

मूळ कविता इंग्रजी

भाषांतर - ल.गो.कुळकर्णी, नवी मुंबई

Where there is woman,
there is man

Something more about woman

Do you know the definition of woman in
the language of Bank ?

Yes - Women are like money keep them
busy or they lose interest.

Everybody is requested to verify how far
this definition is correct

- Madanlal Kabra

विनोद - फिरकी

ट्रॅफिक पोलिस (दुचाकीस्वारास थांबवून) - रात्र झाली तरी बिगर लाईट गाडी चालवतोस ? चल अगोदर रू. १५०/- दंड भर आणि गाडी घेऊन जा !

दुचाकीस्वार - अहो पोलिस साहेब ! गरीबाला उगीच वेठीवर कशाला धरता ? मी तर स्वतःहून लोड शेडिंग करून सरकारी वीज धोरणाला हातभारच लावतोय की !

ट्रॅफिक पोलिस - अरे खरंच की, तुला दंड माफ.

- प्रभाकर गुपचूप (पुणे)

श्री.विनयकुमार रा.पुणेकर

आपल्या असोसिएशनचे, अखंड कार्यरत असलेले, निवृत्त झालेले पण 'सेवा' निवृत्त न झालेले एक कार्यकर्ते म्हणजे श्री.विनयकुमार रामचंद्र पुणेकर. नावाप्रमाणेच स्वभावाने अतिशय विनयशील आणि कुमार म्हणजे अद्याप 'लहान', पुढील कार्यासाठी भरपूर निष्ठा असलेले, तसेच प्रसिद्धीपासून दूर राहणे ही त्यांची खास स्वभाव वैशिष्ट्ये.

एखादी संघटना उभी करायची व त्याची वाटचाल विशिष्ट ध्येयाने पुढे न्यावयाची म्हणजे नेता आणि त्याचे मागे जनता असते. संस्थेला सभासद नसतील तर 'संघटना' या शब्दाला अर्थ नाही. स्वार्थाचा विचार केला तर सभासद स्वार्थापोटी असंख्य येतील व जातील. पण उद्देश व ध्येय, न्याय व अन्याय इ. गोष्टींचा सारासार विचार करून निस्वार्थीपणाने जे सभासद संघटनेच्या साखळीत सामील होतील, ती संघटना अखंड, अमर्याद कार्य करणारी असते. आपली असोसिएशन हे असेच एक आदर्श स्थान आहे.

सेवा निवृत्त झाल्यावर बहुतेक जण स्वतःहून संघटनेमध्ये येतात. पण काहीजण संघटनेने आमचेसाठी काय केले ? मला फंड मिळाला आहे. शिवाय भरपूर पेन्शनही मिळणार आहे, असे आढेवेढे घेत, सभासद होण्याचे टाळतात. यातील 'आमचेसाठी' ह्या संकुचित मनाची समजूत दूर करण्याचे अखंड कार्य श्री.पुणेकर गेली पंधरा वर्षे करीत आहेत.

श्री.पुणेकर हे मे १९५६ मध्ये बँकेत रूजू झाले. बदलीनिमित्त निरनिराळ्या शाखेत काम करून १९८२ मध्ये झोनल ऑफिस पुणे येथे आले. ३१ जुलै १९९३ मध्ये ३७ वर्षे नोकरी पूर्ण करून सेवा निवृत्त झाले. निवृत्त झाल्यावर त्यांना सभासद करून घेण्यासाठी श्री.रास्ते व श्री.नानिवडेकर हे कार्यकर्ते भेटले. त्यांचे सेवाभावी स्वभावाने भारावून गेलेले श्री.पुणेकर यांनी हा वसा असाच चालू ठेवण्याचा निश्चय केला, ध्यास घेतला. त्यांनी आजपर्यंत १२३० निवृत्त व्यक्तींना भेटून आपले सभासद करून घेवून निश्चयाचा महामेरू उभा केला. अशा सभासदांकडून त्यांनी जवळ जवळ १२ लाखांची वर्गणी जमा केली आहे. या कार्याबरोबरच असोसिएशनने वेळोवेळी केलेल्या आवाहानानुसार त्यांनी सभासदांकडून बिल्डिंग फंड, डिस्ट्रेस रिलीफ फंड, कोर्ट केसेससाठी, देणग्या गोळा केल्या आहेत. या कार्यामध्ये आपल्या असोसिएशनच्या कार्यकारिणीमधील जुने व नवीन कार्यकर्त्यांचे विशेषतः सर्वस्वी बी.आर.गद्रे, बी.जी.दांडेकर, एस्.जी.रबडे, एन्.एस्.कुलकर्णी, आर्.एन्.लळिंगकर, व्ही.पी.भावे, एम्.डी.पालकर यांचे प्रोत्साहन त्यांना लाभले याचा ते आदराने उल्लेख करतात.

हे कार्य करत असताना, त्यांनी निवृत्त धारकांना भेटण्यासाठी, सभासद करून घेण्यासाठी अपार कष्ट घेतले आहेत. वाढते वय व अधुनमधून प्रकृति अस्वास्थ्य यांचा विचार न करता केवळ सभासद संख्या वाढवणे हाच ध्यास, हीच आंस धरून त्यांचे हे कार्य अविरत चालू आहे. या कार्यासाठी त्यांना घरातूनही उत्तम सहकार्य, प्रोत्साहन लाभत आहे. असे हे सभासद नोंदणीचे व्रत घेतलेले अनेक सभासद आपल्या असोसिएशनचे कार्यक्षेत्रात मुंबई, नागपूर, औरंगाबाद, पुणे, पणजी या विभागात नक्की आहेत.

या व्रताबरोबरच श्री.पुणेकर यांना जुनी नवी विदेशी नाणी, देशी विदेशी पोस्टाची तिकीटे, पाकिटे, दुर्मिळ छायाचित्रे जमवण्याचा छंद आहे, या बाबतीतला त्यांचा संग्रही मोठा आहे.

यंदा आपली वार्षिक सर्वसाधारण सभा १ ऑगस्ट २००८ रोजी आहे. श्री.पुणेकर हे याच दिवशी वयाची ७५ वर्षे पूर्ण करीत आहेत हा एक मोठा योगायोगच आहे. तेव्हा परमेश्वराजवळ प्रार्थना की, असेच त्यांचे कार्य अविरत राहण्यासाठी त्यांना उत्तम प्रकृतिस्वास्थ्य आणि दीर्घायुष्य लाभो. त्यांच्या या पुढील कार्यास हार्दिक शुभेच्छा.

- श्री. मधुकर पालकर (पुणे)

शुभचिंतन

ना गया है अलग सा ये पर्व नूतन
बन जाये हम सब और सचेतन
करे खुदका सच्चे दिलसे मूल्यांकन
नही कम करना ये अमूल्य जीवन ॥१॥
अपना देश है सुंदर नंदनवन
निसर्ग भी यहा बहुत मनभावन
बांटे सकल दिशाओंको विचारधन
प्रकट करे दूसरोंको शुभचिंतन ॥२॥
परिवार-वित्त-समयका नियोजन
करना हमे ही है अवश्य कुछ दान
हर एक के लिये उसका वरदान
पूरे विश्व की सुरक्षा करे भगवान ॥३॥
नही साथ देगा तन ना रहेगा धन
हरगीज दुखाना नही किसीका मन
संभाले अपनापन रिश्ता पहचान
निभाओ सारे ही प्यारे अटूट बंधन ॥४॥
हमेशा करे अच्छे-बूरे का आलोकन
सही-गलत समझो करो अध्ययन
चलो निश्चय से आगे बढे चिरंतन
करता हूँ मैं सभी लोगोसे आवेदन ॥५॥

- सुनील यशवंत आपटे, पुणे

दूरध्वनी - ०२०-२५४११५२६

○ 'कॅपिटल'चा दास कार्लमार्क्स

“पप्पा तुम्ही आत्मचरित्र का लिहीत नाही ?” असा प्रश्न जेव्हा मुलीनी विचारला तेव्हा पप्पा म्हणाले, “माझ्याकडे लिहण्यासारखं काय आहे ? अनेक देशांनी धोकेबाज ठरवून हद्दपार करून निर्वासिताचे जिणे ज्याच्या नशिबी लादलं आहे त्यानं कसलं लिहायचं आत्मचरित्र? मी जे भोगले ते जगाला सांगितलेच पाहिजे का ? “साम्यवादी क्रांतीच्या तत्त्वज्ञानाचा मूळ प्रणेता कार्ल मार्क्स याचे हे उत्तर. परंतु मार्क्सची पत्नी जेनीने लिहिलेले (A short sketch of an Eventful Life) हे नोंदीवजा लिखाण त्याच्या वैयक्तिक जीवनाबद्दल बरंच काही सांगून जाते. ‘आधुनिक विचारांचा नेता’ ही मिळालेली जागतिक मान्यता त्याला जगण्यासाठी पुरेशी होती का ? मार्क्स, त्याची पत्नी, मुलं यांना कोणत्या संकटांना तोंड द्यावे लागले ? संकट परिस्थितीतील भावनांचा, विचारांचा इतिहास बोधप्रद असल्याने ह्याचा सार्वजनिक उपयोग महत्त्वाचा आहे म्हणून आपल्याला हे माहीत असायला हवं.

मार्क्स ज्यू पण ख्रिस्ती धर्म स्वीकारलेला. जेनी ही एका सुसंस्कृत, सद्गुणी, विद्वान शासकीय मुख्याधिकाऱ्याची मुलगी. जेनीचे सौंदर्य पाहणाऱ्याला खिळवून ठेवणारे होते. जेनी आपल्यावर प्रेम करते हे समजल्यावर तिच्या वडिलांना व भावाला हे लग्न मान्य नसताना जेनीने मार्क्सशी विवाह केला.

जगाच्या पाटीवर त्या ग्रंथाने मार्क्सवादीची अमित मुद्रा उमटविली, समाजशास्त्राचा अभ्यास अनेक विचारवंतांना त्याशिवाय अपुरा वाटू लागला. मार्क्सने तो ग्रंथ लिहिताना जितक्या सिगारेटी ओढल्या, त्याची किंमतसुद्धा त्या ग्रंथाच्या मानधनातून मिळाली नाही. उलट स्वतःचा आणि कुटुंबाचा आनंद, स्वास्थ्य यांचा होम करणाऱ्या मार्क्सचा उभा जन्म दारिद्र्य, मरण, निराशा, विरह, उपेक्षा यांच्याशी झुंज देण्यातच गेला.

विचार स्वातंत्र्यासाठी नोकरीवर लाथ मारणारा मार्क्स वृत्तपत्राची जबाबदारी सांभाळण्यासाठी पॅरिसला आला. वृत्तपत्र दोन अंकांनंतर बंद पडल्याने मार्क्स पुन्हा बेकार झाला. क्रांतिकारकांचे मेळावे, कामगार संघटना उभारणे आणि लिखाणातून अन्यायाविरुद्ध आवाज उठविणे यामुळे त्याची ‘न्यूझसन्स व्हॅल्यू’ वाढलेली होती. ‘इतकं भडक लिहू नकोस’ असं जेनीच्या सांगण्याचा त्याच्यावर परिणाम झाला नाही. मार्क्स व जेनी यांना अटक झाली. सुटकेनंतर चोवीस तासात पॅरिस सोडण्याची आज्ञा आली. एंजल्सच्या सहाय्याने मार्क्सने लंडन गाठले. आईने दिलेला चांदीचा डिनरसेट गहाण टाकून कपडे, फर्निचर, भांडीकुंडी विकून चार गाठोडी, तीन मुलं अन् चौथं पोटात आणि सोबतीला हेलन डोमथ या नोकराणीला घेवून जेनी

लंडनला आली. घरात पैसे नसल्याने मुलांसाठी दूध, औषध घेणे कठीण झाले. त्यांचा एकटा मुलगा औषधाविना तीन दिवस मृत्यूशी झुंज देत ऐन ‘ईस्टर’ च्या दिवशी मृत्यु पावला.

दारिद्र्य, निर्वासिताचे जीणे, पैशाचा अभाव, वाढता परिवार व दुःखे, अनुयायांची घटती संख्या, क्रांतीची लाट ओसरणे यामुळे मार्क्स जेरीस आला होता. भांडवलशाहीचा विरोधक पण लैंगिक स्वातंत्र्याचा पुरस्कार करणाऱ्या मार्क्सने याचा हिसका स्वतःच्या घरातच दाखविला. विश्वासू नोकराणी हेलन डीमथ हिला मार्क्सपासून दिवस गेले. तिच्या मुलाची दुसरीकडे वाढविण्याची सोय करून तिला आपल्यात सामावून घेतले तर आपला संसार विस्कटून देता मार्क्सला जेनीने क्षमा केली.

फ्रॉझिका जेनीची रोगट, अशक्त व रात्रभर रडून त्रास देणारी मुलगी. उधारी व देणी यामुळे दारिद्र्याचा पसारा आवरता येईना. वर्षाच्या फ्रॉझिकाची प्राणज्योत उपचारविना मालवली. तिचा मृतदेह घरात ठेवून शवपेटीसाठी पैसे मागायला जेनी बाहेर पडली. फ्रॉझिका या जगात आली तेव्हा तिला पाळणा मिळाला नाही आणि गेली तेव्हा शेवटचा विसावा म्हणून शवपेटीकाही लवकर मिळाली नाही. शेवटी शेजारच्या माणसानं दोन पौंड दिले.

सतत कोसळणाऱ्या अपयशामुळे जेनीची प्रकृती नीट राहीना. काया काळवंडली तर केस गळून गेले. सुंदर रूप उतरून गेले. प्रथम क्षय नंतर लिव्हर कॅन्सरचे निदान झाले. मार्क्सला त्याच्या योग्यतेप्रमाणे जगता आले नाही ही जेनीची खंत होती. जेनी २ डिसेंबर १८८१ रोजी मरण पावली. तिच्या मृत्यूनंतर तिची लाडकी कन्या (प्रथम) जेनी ही पण मरण पावली.

मार्क्सची आवडती मुलगी ‘एलिनॉर’ हे शेंडेफळ. तपकिरी रंगाचे डोळे, काळेभोर केस आणि बुद्धिमत्तेचे तेज यामुळे ती आकर्षक दिसे. रंगभूमीचे विलक्षण वेड. या वेडापायी डॉ.एडवर्ड अॅव्हेलिंग या बदमाश लोभी, स्त्रीलंपट अन् विवाहित व्यक्तित्या बोलण्याच्या चातुर्यामुळे एलिनॉर जाळ्यात अडकली.

आत्यंतिक निराशा, भ्रमनिरास, अपमान, हेतुशून्य जीवनाचा उबग यापायी ती पार खचून गेली. मृत्यूखेरीज सुटका नाही असेच वाटे. एलिनॉरचा अखेर विषप्राशनामुळे दि. ३१ मार्च १८९८ ला दारुण अंत झाला.

पुढचं काय सांगू. मार्क्स मेमोरियल लायब्ररीत मार्क्सच्या कबरीवर योग्य ते स्मारक केले. ग्रॅनाइटच्या स्तंभावर मार्क्सचा पुतळा बसविला. स्तंभाच्या पायात जेनी (पत्नी) मार्क्स, हेलन डीमथ (नोकराणी) हॅरी लॅंगेट (नातू) यांच्या देहाचे अवशेष समर्पित केले. एलिनॉरचा रक्षा कलश तेथेच निरविला.

एलिनॉरच्या मृत्यूनंतर चार महिन्यात अॅव्हेलिंगचे हृदय विकाराने निधन झाले. एलिनॉरचा वारस म्हणून मिळालेली

संपत्ती व त्याची स्वतःची संपत्ती सगळी मालकी एकोणीस वर्षांच्या इव्हा फ्रे ला मिळाली. 'नवी स्त्री' म्हणजे नेमके काय हे लक्षात येण्याइतपत बुद्धिवाद एलिनॉरकडे नव्हता. भावनेच्या आत्मघातकी भोवऱ्यात एलिनॉर गरगतत राहिली. परिणामी सर्व नाशाला आपणहून सामोरी गेली. एक सुंदर उमदे जीवन अगदी फुकट गेले.

पण एलिनॉरचा झालेला असा हा शेवट पहायला मार्क्स जिवंत नव्हता. 'कॅपिटल' लिहणाऱ्याजवळ 'कॅपिटल' नसलेल्या मार्क्सचे निधन या आधीच म्हणजे १४ मार्च १८८३ रोजी झाले होते.

- अरविंद पुजारी,
सोलापूर (दूरध्वनी : ०२१७-२३४१९५६).

A THOUGHT

Every utility that has seen the light of the day is the result of a thought that had occurred in the mind of the thinker. Once the thought is passionately evaluated and acted upon without loosing the focus on the end result, the utility of the thought gets converted into the real satisfaction of the innovation and thereby gives an opportunity to another thought. Millions of thoughts get generated everyday in the minds of every individual even when the person is in deep sleep. Every thought may not be directed towards the end result. It comes just like that. It does not have time barriers or conditioning. For example, while in office, a thought relating to the domestic situation may come and vice versa. Thoughts do not come in sequence and may occur in the multi dimensional areas simultaneously particularly when there are anxieties. Anxieties eclipse the thought process and thereby hinder the thought process. One of the best ways to avoid anxieties therefore would be to concentrate one thought at a time relating to a particular point of time. Just like the computers requiring commands to switch from one drive to another, a habit could be nurtured to think and operate in one area at a time. In a situation where one area intercepts another may be because of complexities of life today, a pause for a moment, is found extremely helpful in improving the concentration. Even computers do that while moving from one drive to another may be for a fraction of a second.

In any organisation, the need to attain synergy in the thought processes of the individuals working within and interacting with the customers is of utmost importance. Customer centric culture gets evolved when the collective thought process enables one to act passionately to become Customer focused individual. In today's competitive environment we often hear that there is a need to change MINDSET. Collective thought process when consciously encouraged, evolved, directed and implemented facilitates positive and conducive atmosphere in the working environment and thereby stimulates further positive thoughts to bring in laurels to the organization.

Flowers are the wonderful gift of the nature to mankind. When these flowers are placed in a row through needle in a thread, we get a wonderful garland. While the individual fragrance of a flower is retained, garland as a composite unique creation delights us.

This is what is my understanding of a MINDSET.

- Shri A. L. Shewade, Panaji (Goa)

○ विरहात भावपक्षी

ना पाहता वसंत गेली सरून प्रीत
विरहात भावपक्षी गाती उदास गीत ॥
अंधारल्या दिशांना अंधारला किनारा
अस्फुट भावनांना ना अंतरी निवारा
प्रितीतल्या व्यथेची ही वेगळीच रीत
विरहात भावपक्षी गाती उदास गीत ॥१॥
आकाश तारकांचे झाले सुने अवेळी
वैफल्य जीवनाचे वाट्यास ये त्रिकाळी
शापित आज झाले ते प्रीतिचे गुपित
विरहात भावपक्षी गाती उदास गीत ॥२॥
साक्षीस आज उरले संकेत मीलनाचे
कालासवे निमाले ऋतू चैत्रपालवीचे
स्मरतो पुन्हा पुन्हा मी माझे सखे अतीत
विरहात भावपक्षी गाती उदास गीत ॥३॥

- सुधाकर कुलकर्णी, मडगाव, गोवा

विदेश यात्रा

मध्यरात्रीच्या सूर्याचा देश 'नॉर्वे'

शाळेत असताना मध्यरात्रीच्या सूर्याचा देश म्हणून नॉर्वेचा अभ्यास केला होता. तेव्हापासून नॉर्वेबद्दल एक प्रचंड कुतुहल मनात दडून राहिलं होतं ! अर्थात तेव्हा कधीकाळी आपण नॉर्वेला जाऊ असं स्वप्न बघण्याची सुद्धा हिम्मत नव्हती. देवाच्या कृपेने (आणि अर्थातच स्टेट बँकेच्याही) रशिया आणि स्कँडेनेव्हिया अशी दूर करण्याचा योग आला. स्कँडेनेव्हिया म्हणजे युरोपचा उत्तरेकडील भाग. फिनलँड, स्वीडन, नॉर्वे, इस्टोनिया, डेन्मार्क हे देश त्यात येतात. रशियामधील मॉस्को, पीटर्सबर्ग, फिनलँड ची राजधानी हेलसिंकी, स्वीडनची स्टॉकहोम करून मग नॉर्वेस जायचं होतं. जून म्हणजे तिकडचा summer म्हणून ८ जूनला निघून १७ जूनला नॉर्वेत पोचणार होतो. २१ जून हा सगळ्यात मोठा दिवस आम्हाला तिथे मिळणार होता.

नॉर्वे म्हणजे आपल्या कोकणपट्टीसारखा चिंचोळा देश ! उत्तर ध्रुवाच्या खूपच जवळ. एका बाजूला नॉर्वेजिअन समुद्र आणि दुसऱ्या बाजूला स्वीडन. नॉर्वे म्हणजे संपूर्ण डोंगरांनी, तलावांनी व्यापलेला. देश. तो जसा मध्य रात्रीच्या सूर्याचा देश म्हणून प्रसिद्ध तसाच तो फ्रीओर्ड्सचा fjords देश म्हणूनही प्रसिद्ध. तो संपूर्ण डोंगरांनी व्यापलेला पण आपल्या सह्याद्रीसारखे सलग नव्हे. तर एकाला लागून एक. प्रत्येक डोंगर वेगळा त्यामुळे समुद्राच पाणी मैलोनमैल या डोंगरामधून आत शिरलेलं ! त्यालाच fjords म्हणतात आणि त्याचंच सौंदर्य बघायला जगातील लाखो पर्यटक नॉर्वेला येतात. अशी अनेक fjords नॉर्वेत आहेत. डोंगर जसे वेगवेगळ्या आकारात असतील तसे समुद्राचं पाणी जमिनीवर शिरलेलं. त्यामुळे प्रत्येक fjords ची शोभा वेगळी !

आम्ही नॉर्वेला पोचलो आणि जणू काही निसर्गाचा आनंदोत्सव सुरू झाला. स्टॉकहोमहून निघून 'हमार' या नॉर्वेच्या पहिल्या ठिकाणी जायचं होतं. जवळ जवळ १० तासांचा बसचा प्रवास होता, पण अजिबात कंटाळवाणा झाला नाही. एक तर रस्ते सुंदर आणि जिकडे बघावं तिकडे हिरवंगार मैलोनमैल शेतं आणि त्या पलिकडे पाइनचं जंगल. मध्ये छोटी छोटी घरं, आपली कौलारू असतात तशी पण अगदी सुबक आणि वेगवेगळ्या रंगाची. घराला एक रंग तर छपराला त्याला शोभेल असा वेगळाच. अगदी चित्रातलं दृष्य. सगळीकडे समृद्धी जाणवत होती. फक्त कमतरता होती ती माणसांची. कुठेही माणूस दिसला नाही. हमारला संध्याकाळी पोचलो. जेवून रात्री ९ च्या छान उजेडात हॉटेलपासून १० मिनिटावर असलेल्या mjosa लेकवर गेलो. हा नॉर्वेतला सगळ्यात मोठा लेक ९९ कि.मी. लांबीचा.

दुसऱ्या दिवशी 'हमार' हून निघून नॉर्वेतलं मुख्य fjord Geiranger ला जायचं होतं. आता आम्ही आणखी उत्तरेकडे जाणार होतो. हिरव्या रंगाची उधळण तर चालूच होती. आज

एका बाजूने प्रचंड नदी वहात होती आणि हळुहळू छोटे छोटे डोंगर दिसायला लागले. वाटेत 'लोम' नावाचं एक टुमदार गाव लागलं. हळुहळू डोंगरांची उंची वाढायला लागली आणि एकेका डोंगरमाथ्यावर बर्फ दिसायला लागला. आमची बस डोंगरावर चढायला लागली आणि सगळे डोंगरच बर्फांनी भरून गेले. एक भला मोठा लेक होता पण पाण्याचा नव्हे, बर्फाचा ! आणि गंमत म्हणजे रस्ता डोंगराच्या एकाच बाजूने होता कुठेच डोंगराला वळसा नाही. डोंगर पार करून आम्ही Dalsnibba ह्या १५०० मीटर उंचीवर असलेल्या spot वर आलो होतो. सगळीकडे बर्फच बर्फ चकचकीत पांढराशुभ्र ! इतका वेळ हिरव्या रंगाची कमाल बघत होतो आता पांढऱ्या शुभ्र रंगाची !

Geiranger fjord च्या काठावरच आमचं हॉटेल होतं. समोर तलावासारखा समुद्र. त्यापुढे हिरवेगार डोंगर, त्यांच्या माथ्यावर बर्फ आणि सगळ्या बाजूंनी धबधबे ! स्वर्गातलं दृष्य तरी याहून काय वेगळं असेल ? ह्या fjord मधून बोटीने फिरणं म्हणजे पर्वणीच होती.

आजचा प्रवास म्हणजे खरंच कमाल होती. trolls म्हणजे सुपरनॅचरल माणसं. मोठं नाक, दिसायला विचित्र पण चेहऱ्यावर छान भाव अशी ह्या भागात फिरायची. आणि ती ज्यांना दिसतील त्यांचं भलं होईल अशी नॉर्वेत दंतकथा आहे. त्यांच्यावरून या रस्त्याला troll ladder असं नाव पडलंय. हा रस्ता म्हणजे ११ hairpin bends चा आणि गंमत म्हणजे सर्वात उंच पॉइंटवरून सगळेच्या सगळे ११ bends चक्क मोजता येत होते.

आणखी एक आश्चर्य म्हणजे flam railway ह्या रेल्वेस्टेशनला लागून बोटीचं बंदर falm railway ने ९०० मीटर उंचीच्या Highest point वर जायचं होतं. अतिशय सुंदर रस्ता. दोन्ही बाजूला धबधबे होतेच. २१ कि.मी. लांब, २० बोगदे, ९ स्टेशन्स. एका स्टेशनजवळ प्रचंड धबधबा. तिथे मोठा प्लॅटफॉर्म उतरून धबधबा बघायचा आणि पुन्हा गाडीत चढायचं आणि गंमत म्हणजे ही ट्रेन चक्क प्रायव्हेट होती ! तिथून लोकल ट्रेन पकडून 'बर्गन' ला आलो. बर्गन म्हणजे नॉर्वेतलं ऐतिहासिक शहर. तिथे सन १४७० मधल्या इमारती बघितल्या. पुरातन गोष्टी जतन करणं त्यांच्याकडूनच शिकावं !

बर्गनहून निघून Hardanger fjords वरून Oslo ह्या नॉर्वेच्या राजधानीला जायचं होतं. तिथून निघाल्यावर थोड्याच वेळात Hardanger हे पठार लागलं. १७८०० मीटर उंचीवर. संपूर्ण बर्फांनी भरलेलं. नजर पोचेपर्यंत बर्फच बर्फ ! शिखरांवरचा बर्फ जणूकाही आमच्या पायाशीच आला होता. निसर्गाची अशी नाना रूपं बघून खरंच थक्क झालो. धबधबे तर बऱ्याच प्रकारचे पाहिले. त्या पाच दिवसात पाणी वेगवेगळ्या रूपात आम्हाला कायम साथ करतच होतं.

निसर्गाने जसं थक्क करून सोडलं तसंच मानवाने तयार

केलेले रस्तेही थक्क करून सोडणारे होते. सगळा डोंगराळ भाग, रोज पाऊस पडतोय. बर्फ पडतोय पण कधीही खडबडीत रस्ता दिसला नाही. Shortcut साठी अनेक बोगदे केलेले. एक बोगदा तर २४ कि.मी. चा! बऱ्याच वेळा आपली बसही बोटीच्या पोटातून ह्या तीरावरून त्या तीरावर जाते. त्यामुळे प्रवास खूपच जलद होतो. कारण नॉर्वे म्हणजे डोंगर आणि वेगवेगळ्या रूपातलं पाणी !

तिथल्या गावातले लोक किती नशीबवान ! सुंदर चौपदरी रस्ते, मोठमोठे मॉल्स, बँका, सगळ्या आधुनिक सुखसुविधा आणि आजूबाजूला बर्फाच्छादित डोंगर, दोन घराच्या मधून खळाळत वहाणारा धबधबा !

सगळ्यात महत्त्वाचं सांगायचं राह्यालंच. 'मध्य रात्रीच्या सूर्याचा देश' ! ह्या पाच दिवसांच्या वास्तव्यात आम्ही काळोख म्हणजे काय तो पाहिलाच नाही. रात्री ११ वाजता सूर्य डोंगराआड जायचा. पण लख्ख उजेड. आपल्याकडे ६ वाजता असतो तसा. एका रात्री आम्ही १-१ तासांनी उठून बघितलं. पण काळोखाचं नामोनिशाण नाही. पहाटे ३ वाजता तर चांगल उजाडतच होतं. लहानपणापासून मनात दडून राहिलेलं कुतूहल असं शमलं होतं ! पण हा होता त्यांचा उन्हाळा! मग हिवाळा कसा असेल ? २४ तासांपैकी २ तास उजेड बाकी सगळा काळोख ? तेव्हा त्यांचं आयुष्य कसं असेल ? मध्यरात्रीच्या सूर्याच्या कुतूहलापुढे हा विचार कधी मनांत आलाच नव्हता !

- शैला चित्रे,

दूरध्वनी - ०२२ - २५३१४०२०

कर्मगती

कर्मगती ना ना कळे, नाही टळे ।
कोणी चाले हत्ती, घोडे । कोणी चाले पायी पायी ।
कुणा मुखी अन्न नाही । कुणा मुखी गोड भात ।
कर्मगती ना ना कळे ..... ॥१॥
हरिश्चंद्र ताराणी डोंबाघरी भरी पाणी ।
स्वप्नामध्ये राज्य दिधले ।
कर्मगती ना ना कळे ..... ॥२॥
राम सीतामाई देवाचे ग अवतार ।
त्यासी घडे वनवास कैकयीचा वरे ।
कर्मगती ना ना कळे ..... ॥३॥
कंसाचिया बंदीवासे देवाचा गं अवतार ।
तेथे कान्हा जन्मला गं देवकीच्या उदरी ।
कर्मगती ना ना कळे ..... ॥४॥
देवपरशुरामे मातेचा गं वध केला ।
तेथे अंबा प्रकटली रेणुकादेवी ।
कर्मगती ना ना कळे ..... ॥६॥
ऐसा कर्माचा भोग देवालाही चुकेना ।
तया पामरा काय केले ।
कर्मगती ना ना कळे ..... ॥६॥

- श्रीमती पुष्पा श्रीराम परांजपे, विलेपार्ले, (पूर्व), मुंबई

○ व्यक्तिविशेष - पिढीजात वकील - श्री.केदार ब्रम्हे

श्री.केदार मोरेश्वर ब्रम्हे, बी.कॉम.एल्.एल्.बी. वकीलच होणार होते, पण बँकेची नोकरी करणे नशिबात होते. स्टेट बँकेत ३३ वर्षे नोकरी केली. अधिकारी पदावर असताना स्वेच्छानिवृत्ती घेतली. आता वकिलाचा काळा कोट अंगावर घेतला व न्याय मिळवून देण्यासाठी सज्ज झाले. मुलगाही सोबत वकिली करीत आहे.

आजोबा श्री.द.वा.ब्रम्हे हे ब्रिटीश काळातील वकील. वकिली पेशा करीत असतानाच सामाजिक कार्यात व स्वातंत्र्य चळवळीतही भाग घेत असत.

वडील श्री.मो.द. (तथा बापूसाहेब) ब्रम्हे हे देखील व्यवसायाने वकीलच. परंतु त्यांनी वकिली कमी व समाजसेवाच जास्त केली. शिवाय ते प्रताप महाविद्यालय अमळनेर येथे मराठी विषय शिकवीत व कॉमर्सच्या विद्यार्थ्यांना मर्कन्टाईल लॉ हा विषय शिकवीत. स्वातंत्र्यपूर्व काळात ते कॉॅंग्रेसचे एक खंदे कार्यकर्ते होते व खादीचे कपडे वापरण्याकडे त्यांचा कटाक्ष होता. अमळनेरमधील अनेक सामाजिक संस्थांमध्ये त्यांचा महत्त्वाचा सहभाग होता.

मी प्रताप कॉलेज अमळनेरचा विद्यार्थी आहे. मी Pre-Degree Com. ला असताना त्यांनी आम्हाला गो.नी.दांडेकर यांची कादंबरी 'पवनाकाठचा धोंडी' ही शिकविली होती व त्या अनुषंगाने गो.नी.दांडेकर यांच्या इतर साहित्याचीही ओळख त्यांनी करून दिली होती. ते कॉलेज गॅदरिंगचे प्रमुख असताना इतर अनेक प्राध्यापकांचा विरोध पत्करत त्यांनी दादा कोंडके यांचा "विच्छा माझी पुरी करा" हा प्रयोग ठेवला. कॉलेजच्या तरुण मुला-मुलींपुढे तुम्ही प्रयोग करता आहात याचे भान ठेवा ही सूचना त्यांनी प्रयोगाआधी श्री.दादा कोंडके यांना केली. दादानेही विशिष्ट संवादांना कात्री लावून प्रयोग केला. तो सर्व विद्यार्थ्यांनी व प्राध्यापकांनी डोक्यावर घेतला. विरोध करणाऱ्यांना त्यांनी आधीच हमी दिली होती. जर प्रयोग अयशस्वी झाला वा आवडला नाही तर प्रयोगाचा सर्व खर्च मी एकटा करीन, पण तशी वेळ आली नाही.

हाच घराण्याचा चांगला वारसा घेऊन निवृत्तीनंतर श्री.केदार ब्रम्हे यांनी स्वतःस समाजसेवेत व लेखनकार्यात झोकून दिले आहे. विशेषतः त्यांच्या कथा व विडंबन कविता जळगांव व धुळे येथून प्रसिद्ध होणाऱ्या सकाळ, लोकमत, जनसेवक, गावकरी, दै. मर्डर, सचोटी, लोकमानस, पुण्यनगरी इ. नियतकालिकांतून प्रसिद्ध होत आहेत.

स्वतःच्या गावाबद्दल असलेल्या आत्मीयतेमुळे त्यांनी

अमळनेर विषयी एक पुस्तक २००९ मध्ये प्रसिद्ध केले. त्यात अमळनेरचा थोडक्यात इतिहास व इतर वैशिष्ट्ये यांचा आढावा त्यांनी घेतला आहे. याशिवाय त्यांनी काही सामाजिक संस्थांच्या विशेष स्मरणिकांचे संपादनही केले आहे. त्यात कै.रावसाहेब ब्रम्हे जन्मशताब्दी स्मरणिका १९८५, ऋग्वेदी ब्राम्हण सहाय्यक सभा हीरक महोत्सव स्मरणिका, पूज्य साने गुरुजी वाचनालय शताब्दी समारोह स्मरणिका इत्यादींचा समावेश आहे.

अमळनेर मधील अनेक सामाजिक संस्थांच्या कार्यात ते हिरिरीने भाग घेत आहेत व काही पदांची जबाबदारीही यशस्वीपणे पार पाडीत आहेत. त्यात प्रामुख्याने साने गुरुजी ग्रंथालय, जयगुरू व्यायाम शाळा, रावसाहेब ब्रम्हे क्रीडा भवन, ऋग्वेदी ब्राम्हण सहाय्यक सभा, लो. टिळक स्मारक समिती संत सखाराम महाराज संस्था इत्यादींचा समावेश आहे.

श्री.केदार ब्रम्हे यांना त्यांच्या या सामाजिक उपक्रमासाठी व लेखनासाठी हार्दिक शुभेच्छा !

- वसंत धुपकर, पुणे

सत्ता वाटून घेऊ या

पैसे वाटूनी आलो निवडूनी
निवडून येता गाव सोडूनी
मुंबईला जाऊनी राहू या
सत्ता वाटून घेऊ या ॥१॥
आधी मला आधी मला
मंत्रीपद हवे आम्हा भोगायला
सत्तेचा मलीदा चारखायला
मुंबईला जाऊनी राहू या ..... ॥२॥
थोडे तुला थोडे याला
नंतर बघू देऊ तुला
जनता भिकेला लावू या
मुंबईला जाऊनी राहू या ..... ॥३॥
लाल दिव्याची आमची गाडी
धुळ-धुरास जनतेवर सोडी
धडपडती जनता पाहू या
मुंबईला जाऊनी राहू या ..... ॥४॥
गावांकडे वीज टंचाई
शेतकऱ्यांचा जीव जाई
त्यांना झुलवत ठेवू या
मुंबईला जाऊनी राहू या ..... ॥५॥

- वसंत धुपकर, पुणे

आयुष्य

आयुष्यातील ऊनपाऊस खेळ श्रावणातला
सातरंगी तो पट्टा कैसा तेजामध्ये लपला ॥६॥
वाटेवरती ऊन कधीतरी कधी सावली शांत
सळसळणाऱ्या वाऱ्यामागुनी कधी झुळूक ही कलांत
वेगवेगळे रूप घेऊनी निसर्ग नेमे नटला....
ग्रीष्माची कधी रखरख वाटे कधी दिसते हिरवळ
हिरवी राने कधी डोलती उजाड कधीतरी माळ
कधी मदनाचा भाता पुरता पुष्पशरांनी भरला...
कधी कोवळी आली लव्हाळी अशी उषा दिसली
सायंकाळ ही जणू पुरंधी काळजीत बसली
चाहूल देऊनी रजनीची मग .. दिन हळूच सरला....

- सौ.उज्वल र. ब्रम्हांडकर
हिंदु कॉलनी, दादर- मुंबई १४.

वाडा

वाड्यात पाऊल टाकलं अन् अंगण दिसेनासं झालं
जणुकाही माझं बालपण कुठंतरी हरवूनच गेलं ॥१॥
वाड्याच्या भिंती अशक्त झाल्या गिलावा लपेटून बसलं
भारदस्तपणाचं गोड कौतुक आपसुक आकसून गेलं ॥२॥
परसदारी पाऊल ठेवलं तर तुळशी वृंदावन गमावलं
अध्यात्मिक पाऊलांना ठेचाळून मन मात्र रक्तबंबाळ झालं
॥३॥
शेवग्याच्या झाडावरच्या शेगांचं अस्तित्वच लयाला गेलं
आमटीच्या भुरक्या बरोबरची चव अन् वासही संपलं ॥४॥
आडाच्या रहाटाचा नामोनिशान कुठं दिसेना मला
झरा झरा पाणी काढतानाचा जोश अन् दमही संपला ॥५॥
घरावरच्या कृष्ण रंगाची कौले गेली रिटायरमेंटला
बंगलोरी कौलांशिवाय, स्लॅबवरती वाडा मात्र शृंगारला ॥६॥
वाड्यातील वर्दळ, वास्तव्य, सहवास असा एक अनमोल ठेवा
आता मात्र त्या आठवणींचा चित्रपट डोळे मिटूनी पहावा ॥७॥
वाडा माझा मी वाड्याचा एक अतूट बंधन होत खास
ते वैभव ती शान गेली त्याबरोबर माझी दृष्टी झाली भकास
॥८॥

- अरूण काकडे, पुणे

लायझनचे दिवस

मी एकंदर आठ वर्षांपेक्षाही थोडे अधिक दिवस लायझन ऑफीसर म्हणून काम केले. लायझन ऑफीसर म्हणजे २४ तास झुटी. मात्र बघणाऱ्याला वाटते की सदैव डी.जी.एम. भोवती असणारा, कायम सफारी सूट वापरणारा, बऱ्याच फोटोत दिसणारा म्हणजे लायझन ऑफीसर. त्याच्या बुटांना आतल्या बाजूने किती रिवळे असतात हे फक्त त्यालाच माहित असते. बॉस व त्याच्या घरच्यांच्या सुखाबद्दल दक्ष राहताना स्वतःच्या व आपल्या घरच्या सुखाला सुटी द्यावी लागते. प्रसंगी रोषही पत्करावा लागतो. कारण स्वतःच्या घरच्या महत्त्वाच्या कामांना कायम गैरहजर. स्वतःची मुले कोणत्या वर्गात आहेत हे विसरले तरी चालते पण बॉससंदर्भात हे विसरणे परवडणारे नसते. समोरच्याच्या दृष्टीने त्याचे स्वतःचे काम हे कायम एक नंबरचे असते. त्यामुळे सदैव डोक्यावर बर्फ व तोंडात खडीसाखर ठेवावी लागत असे.

या पदावर ८ वर्षे काम करताना असंख्य अनुभव गाठी जमा झाले. त्या काळातील काही अनुभव आज आपल्यासमोर मांडतो. गुलमोहर स्थित २९ ए.जी.म. ते एस.बी.आय. चे ४ चेअरमन पर्यंतच्या वरिष्ठांची सेवा करण्याची संधी मिळाली. त्यात डी.जी.एम.चे सदैव मार्गदर्शन आधार व सहकारी आणि घरच्यांचा सदैव पाठिंबा मिळाला हे नमूद करावेसे वाटते.

रविवारचे 'महाभारत' त्या वेळी दिग्दर्शक श्री.बी.आर.चोप्रा यांची महाभारत ही मालिका दर रविवारी प्रक्षेपित होत असे तिचे पुनः प्रक्षेपण नसे. एका रविवारी मी घरात जाहीर केले की आज कोणीही टॉप बॉस पुण्यात नाहीत. त्यामुळे मी महाभारत बघणार. पत्नी नुसती हसली. महाभारतचे टायटल साँग सुरू झाले व फोनची रिंग वाजली. मी डेक्कन जिमखाना पी.एस. आय.बोलतो आहे, तुमची युनिव्हर्सिटी शाखा पेटली आहे. लगेच या. मला धक्काच बसला मी लगेच तत्कालिन ए.जी.म. ब्रॅगांझा साहेब (आता डी.जी.एम) यांना कळवले. ते म्हणाले, 'काळजी करू नकोस. माझ्याकडे त्या शाखेचे अकाउंटंट व शाखाधिकारी यांचे फोन नंबरस आहेत त्यांना मी लगेच पाठवतो. पण मला डी.जी.एम.नाही कळवणे भाग होतेच. मी तत्कालीन डी.जी.एम रामनाथन साहेबांना सांगितले. ते म्हणाले, 'तूही जा व मला स्वतः बघून रिपोर्ट कर.' मी मुकाट्याने टी.व्ही.बंद करून निघालो. तेथे त्वरित आलेल्या बंबाने आग विझवली होती व नंतरची चर्चा सुरू होती. झाले असे की हिवाळ्याचे दिवस कोणीतरी शेकोटी पेटवली तिचा धूर शाखेच्या रिवडकीतून आत गेला तेथे स्मोक सेन्सरस बसवले होते त्यामुळे लगेच घंटा वाजू लागली. मग शेजाऱ्याने १०० नंबर फिरवला व कळवले. झुटीवरील पी.एस.आयने त्यांच्याकडील आमचे नंबरसमधून माझा हुद्दा वाचला व मला कळवले.

हे सर्व रामनाथन साहेबांना सांगून घरी जाईपर्यंत अर्थातच बी.आर चोप्रांचे महाभारत संपले होते.

बचत गटाच्या राजगुरूनगर येथे होणाऱ्या कार्यक्रमासाठी

आमचे तत्कालीन मुख्य महाप्रबंधक श्री. पुरवारसाहेब मुंबईहून विमानाने आले. पुणे विमानतळावर त्यांचे स्वागत श्री.रामनाथन साहेब तत्कालीन उपमहाप्रबंधक यांचे नेतृत्वाखाली केल्यानंतर मी सर्वांची व्यवस्था तेथील अति महत्त्वाच्या व्यक्तीसाठीच्या कक्षात केली तेथे बसताना पुरवार साहेबांनी स्वतःची ब्रीफकेस (ज्यात महत्त्वाचे कागदपत्र व एक कपड्यांचा सेट होता) तेथेच ठेवली. त्यांच्या चहाची व्यवस्था करून मी सर्व कार्स प्रोटोकॉल (राजशिष्टाचाराप्रमाणे) नुसार लावायला गेलो. ते करून येत असताना हे सर्व मला वाटेतच भेटले त्यामुळे मीही त्यांच्यासह लगेच राजगुरूनगरसाठी मार्गस्थ झालो. सुमारे १५ कि.मी. पार केल्यावर मला पुरवारसाहेबांच्या ब्रीफकेसची आठवण झाली. मी साहेबांच्या ड्रायव्हरला विचारले तर त्याला काहीच माहित नव्हते. आमचे हळू आवाजातील बोलणे ऐकून रामनाथन साहेबांनी विचारले, 'काही प्रॉब्लेम आहे का?' मी त्यांना पुरवार साहेबांच्या ब्रीफकेसबद्दल बोललो. तर पुरवार साहेब पटकन म्हणाले की, 'मी तिथेच ठेवली होती.' आता सर्व कृत्यावर पाणी पडणार हे डोळ्यापुढे उभे राहिले.

रामनाथन साहेब शांत होते ते म्हणाले, 'मागची कार घेऊन जा व बॅग्सहच राजगुरूनगरला या'. मी इशारा करत मागची कार थांबवली व उलट प्रवास पुणे विमानतळाच्या दिशेने सुरू केला.

विमानतळाचा फोन सतत एंगेज होता. मग माझा सहकारी संदीप वाघ (जो ऑफीसात बसून परिस्थिती हाताळत होता) याला सर्व कळवले व बजावले की तू विमानतळाला सतत फोन करीत रहा व मी येतो आहे म्हणून सांग' त्याने अत्यंत तत्परतेने अंमलबजावणी केली. मी विमानतळावर पोहोचताच तेथील इनचार्जने लगेच ब्रीफकेस हातात दिली व ऐकवले की 'जर निरोप वेळेत मिळाला नसता तर मी ती सरकारजमा केली असती व तुम्हाला ४८ तासांनी ओळख पटवून म्हणजे (पुरवार साहेबांच्या सहीने) परत मिळाली असती' त्याचे शतशः आभार मानून मी राजगुरूनगरला समारंभाला परतलो. पुरवार साहेबांचे भाषण चालू होते मी व्यासपीठावरील रामनाथन साहेबांना खुणेने ब्रीफकेस मिळाल्याचे कळवले. त्यांनी साहेबांचे भाषण संपताच त्यांना कानात सांगितले. त्यांच्या चेहऱ्यावरची खुशी पाहून धावपळीचे सार्थक झाल्याचे वाटले.

आता मागे वळून पाहताना त्या त्या घटनातील ताण जाऊन गंमत वाटते. त्या काळात रोज नवीन घटना, नवीन अनुभव, नवा ताण व त्यातून काढलेली (पाण्यासारखी) वाट. हे करीत असताना स्वतःचा इगो विसरायला व भगवान श्रीकृष्णाने गीतेत सांगितल्याप्रमाणे "कर्मण्ये वाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन" हे विसरायचे नाही व पदाचा उपयोग इतरांच्या मदतीसाठी करावयाचा धोरण ठेवले. मी माझी अद्याक्षरेही फोनवर सांगताना P for Poona, B for Bombay सांगत असे. अर्थात हे पार पाडताना वरिष्ठांचे वेळोवेळी मार्गदर्शन, सल्ला व सहकारी आणि घरच्यांचा पाठिंबा यामुळेच निभावलो.

- पी.बी.कुलकर्णी, पुणे

स्मृतिगंध

गेले ते दिन गेले

सुखद सहवासाच्या स्मृतीने मन प्रफुल्लित होते व अशा सहवासातील व्यक्ती वारंवार भेटाव्यात ही इच्छा अपूर्णच राहून मन भरून येते. पुणे शाखेतल्या मंडळीचा जुना फोटो न्याहाळताना अशाच काही प्रसंगाची आठवण झाली. कॅशबुक बॅलन्स झाल्यावर होणारी आरती, विविध गुण दर्शनाने साकार होणाऱ्या जिवंत व्यक्तिरेखा व काम वेळेवर आटोपून संकष्टी चतुर्थी थेंऊरच्या गणपती मंदिरात साजरी करणारे उत्साही सहकारी मन बहरून टाकत असत. अनेक प्रसंगांनी भारलेल्या त्या दिवसातील एका प्रसंगाची स्मृती मनांत कायमची कोरली गेली आहे. १९६४ सालातला तो प्रसंग होता. श्री कृपालसिंग त्यावेळी एजंट होते. श्री.आर.के.तलवार त्यावेळी मुंबई सर्कलचे सेक्रेटरी व ट्रेझरर होते. पुढे दोनच वर्षांनी ते बँकेचे सर्वांत तरुण, अधिक कार्यक्षम व अधिक काळ अध्यक्षपदावर राहिलेले अध्यक्ष बनले. श्री.तलवार यांनी पुणे शाखेला भेट दिली तो प्रसंग अविस्मरणीय होता. अत्यंत सु-हृदयी व प्रांजळ व्यक्तीमत्त्वाचे श्री.तलवार, शाखेतील प्रत्येकाची भेट घेऊन हितगुज साधत होते. अत्युच्च पदावरील वरिष्ठांना भेटल्याचा आनंद प्रत्येकजण अनुभवत होता. वैयक्तिक विचारपूस प्रत्येकाला स्फूर्तीदायी व हृदयस्पर्शी वाटत होती. श्री.कृपालसिंग व श्री.तलवार माझ्या टेबलाजवळ आले तेव्हा मला थोडंस दडपण आलं होतं. काही क्षणांनी श्री कृपालसिंग ह्यांच्या विनोदाने ते दडपण दूर झाले. श्री तलवारांना माझी ओळख करून देत तुम्ही तलवार आहात तर ते तलवारकर आहेत असा स्वतःच्याच विनोदावर खूष होणारे श्री कृपालसिंग अतिशय निर्मळ स्वभावाचे होते. श्री कृपालसिंगाच्या विनोदात सामील होऊन श्री तलवार मनसोक्त हसले. माझे नाव विचारून व माझ्या कामाची सविस्तर माहिती घेऊन श्री तलवारांनी ग्रहक सेवेवर भर देत मला शुभेच्छा दिल्या. काही मिनिटातच ते दुसऱ्या टेबलाजवळ पोहचले तोवर मी हवेतच उडत होतो.

पुढे अनेक वर्षांनी, म्हणजे १९७७ साली एका दुपारी डेक्कन जिमखाना शाखेत श्री तलवार काऊंटरवर उभे असल्याचे दिसले. मी धावतच श्री तलवारांच्या जवळ पोहोचलो तेव्हा ते कॅश काऊंटर शोधत होते. त्यांना आत येण्याची विनंती केली तेव्हा मला सामान्य ग्राहक समजून सेवा द्या असा आग्रह त्यांनी धरला व आत येण्यास नकार दिला. शेवटी माझा हट्ट पूर्ण करत ते आत आले. तोवर अनेकांना त्यांच्या आगमनाची बातमी कळली होती. शाखाप्रमुखांनी त्यांना केबीनमध्ये येण्याची विनंती केली ती अमान्य करत व माझ्या बाजूच्याच खुर्चीवर बसत ते म्हणाले की आता ते माजी अध्यक्ष आहेत व वेगळा अग्रक्रम न देता सामान्य ग्राहकाप्रमाणेच त्यांचे काम झाले पाहिजे. त्यांनी आणलेल्या प्रवासी चेकचे पैसे लवकरात लवकर देण्यावर माझे लक्ष होते. माझी धावपळ लक्षात घेऊन व त्याची जाणीव करून देत जुन्या

नोटा देण्याची मागणी केली व नव्या नोटा प्रमुख ग्राहकांसाठी राखून ठेवा असे सांगितल्यावर तर मी हबकुनच गेलो. ग्राहक सेवेकडे त्यांचे विशेष लक्ष होते. माझ्याकडे वळून तुम्ही तडवळकर ना ! आपली पुणे शाखेत भेट झाली होती हे सांगताच मी चाटच पडलो ! अनेक वर्षांपूर्वी काही मिनिटे भेटलेल्या व्यक्तीचे नांव इतक्या वर्षांच्या कालावधीनंतर त्यांच्या लक्षात कसे राहिले याचे आश्चर्य वाटून त्यांच्या अफाट स्मरण शक्तीला वंदन करावेसे वाटले. श्री तलवारांची काही क्षणांची भेट आयुष्यातील सुखद व स्फूर्तीदायी होती. काही वरिष्ठ अधिकारी कधीच निवृत्त न झाल्यासारखे वागतात त्या पार्श्वभूमीवर ह्या महान कर्मयोगीचे वर्तन आदरणीय व वंदनीय होते. निवृत्तीनंतरही साधेपणाचा जीवनक्रम स्विकारलेल्या या कर्मवीराच्या सहवासांतील काही क्षणांनी मला भारावून टाकले होते. अशा ऊतुंग व्यक्तीची अल्प सेवा करण्याचे समाधान लाभावे या हेतूपोटी मी केलेल्या धडपडीचे कौतुक करून ते बाहेर गेले, पण विलक्षण सौजन्याच्या पाठमोऱ्या आकृतीवरून माझे लक्ष हटत नव्हते. ह्या योगी पुरुषाच्या सहवासात घालवलेले क्षण मनांच्या कोपऱ्यात साठवून ठेवण्याचा आनंद अविस्मरणीय होता.

- पुरुषोत्तम तडवळकर, पुणे

कोकणचा बळीराजा

पश्चिमेची दिशा काळीकुट्टु झाली
रोरावत पावसाची मोठी सर आली ॥
आरोळ्या शिट्ट्यांनी शेत दणाणले
लावणीच्या कामा शेतकरी सज्ज झाले ॥१॥
भात लावणीला चला, शोधी पैरे इरल्याला
शोभे गडी घोंगडीला, आला पावसाळा आला
पावसाच्या तालावर, चाले काम लावणीचे
न्याहरीला नाही वेळ, चीज होईल कष्टाचे ॥२॥
ढवळ्या-पवळ्या जोताचे, पुरे दमले थकले
चिखलाने मारखलेले, जोत्यासंग घरी आले
दिसामाजी कष्ट फार, आता सांजवेळ झाली
धुवा हात पाय बैल, भुकेची वेळ झाली ॥३॥
कुणा आवडे भाकरी, आमटी मसाल्याची
चव वेगळीच न्यारी, लाल रस्सा खेकड्याची
ओली इरली घोंगडी, सुकी करितो पिरसा
झक्क झुरका चिलमीचा, ओला वाळवितो घसा ॥४॥
उबेला पिरश्याच्या, बळीराजा जरा बसा
मोती दाणे पिकविशी, तुझा जीवनाचा वसा
आता जरा थोडा थांब, सुगी फार दूर नाही
म्होरच्या वर्साला, पावसाळा पुन्हा येई ॥५॥

- प्रभाकर कानिटकर, कोल्हापूर

Regd. under RNI No. MAHBIL05356/13/1/2008-TC & Declaration No. PHM/SR/63/VIII/2008 Dated 12/5/2008
SSPO Pune under Postal Concession register No. L-2/RNP/PNW/M-144/2008-2010 Dated 28.05.2008
Licence to post without Prepayment No.: LWP-217 at Market Yard PSO, Pune 37on 25th of each Month

अभिनंदनीय

सांगली येथील आपले सभासद श्री.भास्कर पेठे यांना महाराष्ट्र राज्य नाट्यमहोत्सवात ऑर्गन साठीचे प्रथम पारितोषिक रूपये ५०००/- सांस्कृतिक संचनालयातर्फे (मुंबई) देण्यात आले. त्यांनी सुप्रसिद्ध गायक श्री.रामदास कामत आणि श्रीमती जयमाला शिलेदार यांना ऑर्गन साठ केली आहे. असोसिएशन तर्फे त्यांचे अभिनंदन.

आपल्या असोसिएशनचे सातारा येथील सभासद श्री.सु.शं.सरदेशमुख हे गेली चाळीस वर्षे काव्यलेखन करीत आहेत. अनेक मासिकात त्यांचे लेख, कविता, कथा प्रसिद्ध झाल्या आहेत. त्यांचे 'स्वानंद', 'सीताराम गौरव', 'सखा अर्जुनाचा', 'स्मृतीकलश', 'सूरमयूर' हे मराठी काव्य संग्रह प्रसिद्ध झाले आहेत. तसेच 'सुगंध गीत' हा हिंदी काव्यसंग्रह, 'समर्थ विरंगुळा' हा लेख संग्रही प्रसिद्ध झाला आहे. 'सुबोध भक्ती' ही त्यांची कॅसेटही प्रकाशित झाली असून त्यातील आठ भक्तीगीते रविंद्र साठे आणि अपर्णा संत या सुप्रसिद्ध गायकांनी गायली आहेत.

रोटरी क्लब व अनेक संस्थांनी त्यांचा सत्कार केला असून त्यांना अनेक प्रशस्तिपत्रके मिळाली आहेत. त्यांच्या या पुढील उपक्रमास असोसिएशनतर्फे हार्दिक शुभेच्छा.

- सेक्रेटरी

प्रतिक्रिया

असोसिएशनचे कार्य त्याबद्दलची माहिती 'संवाद' या गृहपत्रिकेमार्फत आमच्या पर्यंत पोहचत असते. ही पत्रिका परिपूर्ण पण असते. सदस्य तसेच त्यांची मुले मुली किंवा नात, नातू यांनी केलेले उल्लेखनीय कार्य, मिळवलेले यश हे 'संवाद' मधून कळते. छोट्या छोट्या चुटक्यामार्फत त्याला विनोदाची झालर पण असते. 'संपादकीय' मधून चालू घडामोडी विषयक भाष्य पण सुंदर असते. 'युनिट वार्ता' मुळे गावोगावचे सदस्य सामाजिक जबाबदारीची जाणीव ठेवून कसे चांगले कार्य करतात याची माहिती मिळते. मे महिन्याच्या 'संवाद' मध्ये श्री. बेंद्रे यांचा लेख स्पर्धेतील प्रथम पारितोषिक विजेता लेख वाचला. खूपच छान वाटला. अशा स्पर्धा ठेवून 'संवाद' ने सदस्यांना खूपच बोलके केले आहे.

'संवाद' अंकाच्या विषयांच्या निवडीबद्दल संपादक मंडळाचे कौतुक वाटते.

- ज.द.पाठक

'संवाद' जाहिरातीचे दर

पूर्ण पान : रु. ५०००/-

अर्धे पान : रु. २५००/-

-

पाव पान : रु. १५००/-

पृष्ठ प्रायोजन : रु. २५०/-

सूचना : १) या मासिकांत प्रसिद्ध झालेल्या लेखांतील मतांशी संपादकमंडळ सहमत असेलच असे नाही. तसेच जाहिरातीतील मजकुराची सत्यासत्यता सभासदांनी स्वतः पडताळून घ्यावी. त्याबाबत असोसिएशन वा 'संवाद' चे संपादक मंडळ जबाबदार असणार नाही.

२) असोसिएशनचे कार्यालय, सोमवार ते शुक्रवार, संध्याकाळी ६ ते ७.३० या वेळातच उघडे असते. याची कृपया नोंद घ्यावी.

संपर्क दूरध्वनी क्र. (०२०) २४३३२१४१

Printed Matter

If Undelivered Please Return to :

STATE BANK OF INDIA PENSIONERS' ASSOCIATION, (MUMBAI CIRCLE), PUNE
Anubandh, Building No. B-2, 4th Floor,
Block No.16, Near Ramkrishna Math,
Sinhagad Road, Pune 411030. Ph: 24332141

To,

Publisher – Shri. Ramchandra Narayan Lalingkar, Secretary, State Bank of India Pensioners' Association (Mumbai Circle), Pune has printed this magazine in the Printing Press owned by **Printer** – Shri.Chandrashekhhar Digambar Joshi, Director, Shree J Printers Pvt.Ltd., at 1416 Sadashiv Peth, Datta Kutli, Pune – 411030, on behalf of **Owner** – State Bank of India Pensioners' Association (Mumbai Circle), Pune, and published at "Anubandh", Bldg.No.B2, Block No.16, near Ramkrishna Math, Sinhagad Road, Pune – 411030.

Editor – Shri. Krantisen Ramchandra Athawale – address as above.